

Aikuisjohtoinen itsenäistyminen lastensuojelun asumisyksikössä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi AMK

kevät 2025

Mari Lehmuskanta

Koulutus	Sosionomi AMK
Tekijä	Mari Lehmuskanta
Työn nimi	Aikuisjohtoinen itsenäistyminen lastensuojelun asumisyksikössä
Ohjaaja	Salla Rinta-Paavola

Vuosi 2025

Aikuisjohtoinen itsenäistyminen lastensuojelun asumisyksikössä -opinnäytetyön tilaajana toimi lastensuojelun erityistason sijaishuollon asumisyksikkö X, joka tarjoaa yksilöllisesti kodinomaista kuntoutusta 12–17-vuotiaille lapsille. Yksikkö X sijaitsee Etelä-Suomessa ja se on erikoistunut psyykkisesti oireileviin sekä neurokirjon lapsiin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tilaajataholle kvalitatiivisen tutkimuksen avulla, kuinka yksikön ohjaajat voivat parantaa lapsen omia valmiuksia itsenäistymiseen. Itsenäistyvän lapsen määritelmä rajattiin 17-vuotiaisiin lapsiin, jotka muuttavat yksiköstä pois täyttäessään 18 vuotta. Tietoperustana käytettiin toimialan kirjallisuutta sekä muuta aihetta käsittelevää materiaalia.

Tutkimusmateriaalia kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jossa esitettiin kolme keskeistä kysymystä kahdelle haastateltavalle. Toinen haastateltavista työskenteli alaikäisten kanssa asumisyksikössä ja toinen tämän lisäksi täysi-ikäisten kanssa jälkihuollossa. Tämän avulla saatiin tietoa itsenäistymisen tukemisesta sekä asumisyksikön että jälkihuollon näkökulmasta. Tilaajan toiveesta asumisyksikkö ja haastateltavat on anonymisoitu opinnäytetyössä tunnistettavuuden vuoksi. Litteroitujen haastattelujen laadullisen sisältöanalysoinnin jälkeen yksikkö X:lle valmistettiin johtopäätösten lopputuloksista käyttöön huoneentaulu.

Huoneentaulusta korostuu, yksilöllisen ohjauksen merkitys itsenäistymisessä. Omaohjaaja vastaa asumisyksikön lapsen itsenäistymisestä. Ohjauksessa tulee huomioida lapsen tuen tarve sekä haasteet. Omaohjaajan rooli lapsen tukemisessa ja auttamisessa on tärkeässä osassa. Jälkihuollon kanssa työskentely voidaan aloittaa, jos lapsi itse niin toivoo. Tulevalle nuorelle aikuiselle pitää rakentaa hänen tarpeitaan vastaava tukiverkosto, unohtamatta lähiverkoston kanssa tehtävää kasvatuskumppanuutta. Lapsi voi itsenäistyä omaan kotiin, tuettuun asumismuotoon tai esimerkiksi lähiverkoston luokse asumaan. Itsenäistymistaitoja lapsi harjoittelee päivittäin omassa arjessa.

Opinnäytetyön johtopäätöksiä ja tuotosta voitaisiin kehittää eteenpäin myöhemmin esimerkiksi selvittämällä lasten näkökulmasta samoja teemoja. Yksikkö X:n itsenäistymisen kehittämistä voitaisiin tehostaa tekemällä itsenäistymisharjoitteita saavutettavaan muotoon kuten itsenäistymiskansioon, josta ohjaaja voisi valita sopivia harjoitteita lapselle.

Avainsanat Lastensuojelu, sijaishuollon asumisyksikkö, itsenäistyvää lapsi, itsenäistyminen
Sivut 28 sivua ja liitteitä 10 sivua

Degree Programme in Social Services

Author Mari Lehmuskanta

Year 2025

Subject Adult-led transition to independence in a child welfare residential unit

Supervisor Salla Rinta-Paavola

This thesis, named *Adult-led transition to independence in a child welfare residential unit*, was commissioned by a specialized child welfare residential care unit, referred to as Residential Unit X, which provides individually tailored, home-like rehabilitation for children aged 12–17. Residential Unit X is situated in southern Finland and specializes in working with children experiencing psychological challenges as well as those on the neurodiversity spectrum.

The goal of this thesis was to explore, through qualitative research, how the unit's staff can enhance children's readiness for independence. The definition of an independent child was limited to 17-year-olds who move out of the unit upon turning 18. The theoretical framework was based on literature from the field and other relevant materials.

The research material was collected through a semi-structured thematic interview, which included three key questions posed to two interviewees. One interviewee worked with minors in the residential unit, while the other worked with both minors and adults in aftercare services. This approach provided insights into supporting independence from both the residential care and aftercare perspectives. The names of the residential unit and the interviewees were anonymized in the thesis, as requested by the client. After conducting a qualitative content analysis of the transcribed interviews, a visual poster was created for Residential Unit X based on the conclusions drawn.

The visual poster emphasizes the significance of individualized guidance in fostering independence. The child's designated mentor is responsible for supporting their transition to independence. The guidance process must consider the child's specific needs and challenges. The mentor plays a crucial role in providing support and assistance to the child. Collaboration with aftercare services can begin if the child wishes for it. A support network should be established and tailored to the young adult's needs, whilst also maintaining close cooperation with their personal relations. Upon leaving the unit, the child may move into their own home, a supported housing unit, or for example, go live with relatives. Independence skills are practiced as part of the child's everyday life.

The conclusions and outcomes of this thesis could be further developed in future research by examining the same themes from the children's perspective. The process of fostering independence at Residential Unit X could also be enhanced by creating accessible independence training materials, such as an independence workbook, from which mentors could select suitable exercises for children.

Keywords Child welfare, foster home, children's transition to independence, becoming independent

Pages 28 pages and appendices 10 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	2
3	Lastensuojelu.....	3
3.1	Lastensuojelun asiakaslasten lähtökohdat	4
3.2	Lasten lähiverkoston tärkeys.....	6
3.3	Näkökulmia lasten itsenäistymiseen.....	7
4	Lastensuojelun jälkihuolto	8
5	Aiemmat tutkimukset.....	9
6	Opinnäytetyön toteutus	13
6.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	14
6.2	Tutkimusmenetelmät.....	14
6.3	Aineiston keruu teemahaastattelulla.....	16
6.4	Aineiston alustava analyysi	17
6.5	Aineiston laadullinen sisältöanalysointi.....	17
6.6	Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys.....	18
7	Haastattelujen keskeiset tulokset	18
7.1	Mitkä ovat tärkeimmät asiat ohjaajalle, jotka tulee huomioida ohjatessa itsenäistyvää lasta?18	
7.2	Mitkä ovat ne itsenäistymisharjoitteet, joiden koet ohjaajana edesauttavan itsenäistymistä? 19	
7.3	Miten kuvaillet ohjaajan roolia lapsen itsenäistymisen tukemisessa?	21
8	Yhteenveto.....	22
8.1	Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos	23
8.2	Pohdinta.....	25
	Lähteet.....	27

Liitteet

- Liite 1. Aineistohallintasuunnitelma
- Liite 2. Tietosuojailmoitus
- Liite 3. Haastateltaville lähetetty saatekirje
- Liite 4. Haastateltaville lähetetty suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistumisesta
- Liite 5. Huoneentaulu

1 Johdanto

Itsenäistyminen on edessä jokaisella lapsella. Itsenäistymisellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä omaan asuntoon muuttamista. Sen on kokenut myös jokainen meistä aikuisista eri lähtökohdista ja vaihtelevissa yhteiskunnallisissa tilanteissa. Itsenäistyminen on suuri elämänmuutos, joka saattaa jopa välillä pelottaa. Muutto omaan asuntoon ei aina ole helppoa, koska siirrytään pois tutusta elämäntilanteesta. Muutos on aina myös mahdollisuus. Kotona asuvien lasten on mahdollista jatkaa itsenäistymisprosessiaan pidempään kuin lastensuojelun asiakkaalla, jolla on edessään ”pakkomuutto” 18-vuotissyntymäpäivänään.

Tällä hetkellä tiedetään, että aivokuoren etuosa kehittyy aina 25–30-vuotiaaksi asti. Murrosikäisen lapsen älyä ei kumminkaan tule vähätellä, sillä aivot kehittyvät jokaisella yksilöllä omaan tahtiinsa. Lapsen omien tunteiden kontrolli sekä toiminnanohjaus ovat ne kohdat, joissa pitkä kehitysaika erityisesti ilmenee. Siksi aikuisten odotukset lapsen taidoista voivat olla liian vaativia. taidoista. Lapsen stressi vaikeuttaa opittujen kontrollien ylläpitämistä. Jokaisen lapsen kehitykseen vaikuttaa myös lapsen oma temperamenttisuus. (Tahkokallio & Laitinen, 2018, ss. 45, 54, 61)

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin, miten ohjaaja voi tukea 17-vuotiasta lasta ja lisätä hänen valmiuksiaan itsenäistymiseen lastensuojelun asumisyksikössä. Aihe on jatkuvasti ajankohtainen lastensuojelulaitoksissa, joissa on itsenäistymisprosessissa olevia lapsia asiakkaina. Sijoitetulla lapsella on oikeus hyödyntää jälkihuollon palveluita hänen muuttaessaan pois yksiköstä. Huostaanotto päättyy aina kun lapsi täyttää 18 vuotta, on hänellä itsenäistymiseen valmiuksia tai ei. Jälkihuolto vastaa yhteiskunnallisesti täysi-ikäisen tukemisessa tämän itsenäistyttyä, mikäli nuori aikuinen ottaa palvelun vastaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia itsenäistymistä ilmiönä asumisyksikössä työskentelevän ohjaajan sekä jälkihuollossa työskentelevän ohjaajan silmin. Tavoitteena oli tuottaa ajankohtaista tietoa konkreettisesti huoneentauluksi, jotta ohjaajat voivat kehittää omaa työskentelyään itsenäistyvien lasten parissa. Opinnäytetyö on toiminnallinen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on ”Miten parantaa ohjaajana lasten valmiuksia omaan itsenäistymiseen yksikössä?”. Tässä tapauksessa itsenäistyyvä lapsi oli rajattu tarkoittamaan 17-vuotiasta lasta, joka muuttaa 18-vuotissyntymäpäivänään pois yksiköstä. Kvalitatiivinen tutkimus sopi ilmiön tarkasteluun laadullisesti ja kohdennetusti. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Opinnäytetyössä haastateltiin asumisyksikössä työskentelevää ohjaajaa sekä jälkihuollon ammattilaista. Näin mahdollistettiin itsenäistymisen parissa työskentelevien ohjaajien

tiedon tuottaminen muille saavutettavaan ja käsiteltävään muotoon. Haastattelujen perusteella tuotettiin huoneentaulu opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena. Tuotos löytyy liitteestä 5.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Suomessa noin 5–10 prosentilla lapsista on neurokirjon erityispiirteitä. Neurokirjon henkilöiden aivot ovat kehittyneet eri tavalla, mikä vaikuttaa arjesta selviytymiseen. Neurokirjon henkilö voi tarvita tukea sekä ohjausta arkeensa ja sosiaaliin tilanteisiin. Kuntouttavaa tukea tarvitaan usein elämän muutosvaiheissa, kuten opintoihin siirtymisessä ja itsenäistymisessä. Neuroepätyypillisellä henkilöllä voi olla monenlaisia diagnooseja kuten ADHD, autismikirjon häiriö, Touretten oireyhtymä tai kehityksellinen kielihäiriö. Yksilöllä voi olla haasteita aistitoiminnoissa, keskittymisessä, tarkkaavuudessa ja toiminnanohjauksessa. Sosiaalisten tilanteiden tulkitseminen ja syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen voivat olla neuroepätyypilliselle yksilölle haastavia. Neurokirjon vähemmistöstä puhutaan yleisesti lyhenteellä nepsy. (Suomen mielenterveys ry, 2024)

Opinnäytetyön tilaajana toimi Etelä-Suomessa sijaitseva lastensuojelun erityistason asumisyksikkö, josta käytetään tässä työssä nimitystä yksikkö X. Yksikkö X tarjoaa yksilöllistä kuntoutusta 12–17-vuotiaille psyykkisesti oireileville sekä neurokirjon lapsille. Yksikön kuntoutus tarjoaa aikuisjohteista arkea sijoitetuille lapsille. Yksikön jokaisella lapsella on nimetty oma omaohjaaja, joka työskentelee tiivisti lapsen ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Kyseinen yksikkö on osa useampiyksikköistä yritystä. (Yksikön julkaisematon tieto, 2024). Tilaajan tavoitteena opinnäytetyölle oli tuottaa konkreettista tietoa itsenäistymisen tukemisesta saavutettavaan muotoon, jotta yksikön toimintaa voidaan kehittää työelämälähtöisesti tässä keskeisessä teemassa.

Käsitteenä itsenäistyvä lapsi miellettiin yksikössä seuraavasti: ”Kyseessä on 17-vuotias lapsi, joka muuttaa yksiköstä pois 18-vuotissyntymäpäivänään”. Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi henkilöksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelussa keskeinen aihe, eli kuinka voisimme parantaa lasten valmiuksia itsenäistymiseen ja itsenäiseen elämään. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ohjaajan näkökulmasta itsenäistymistä ilmiönä ja ohjaajan mahdollisuuksia tukea lasta itsenäistymisessä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa kohdennetusti tietoa yksikköön ohjaajien työskentelyn tueksi. Tavoite määrytyi yksikön tarpeesta kehittää työelämälähtöisesti ohjaajien työskentelyä itsenäistyvien lasten parissa, sillä itsenäistyminen yksikössä on toistuvasti ajankohtainen teema. Tutkimuksen tarkoituksena

oli tuottaa ohjaajien ammattitaito luettavaan muotoon, jotta uudet ohjaajat voitaisiin helpommin perehdyttää itsenäistymisen tukemiseen.

Tutkimuskysymyksen selvittämiseksi valittiin kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen lähestymistapa. Tutkimuskysymyksen opinnäytetyölleni oli: ”Miten ohjaaja voi tukea lasten valmiuksia omaan itsenäistymiseen lastensuojeluyksikössä?” Tutkimuskysymystä tarkastelua varten tietoa kerättiin puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmällä. Haastattelut suoritettiin etänä Zoom-puheluiden välityksellä. Haastattelujen taltioinnista tehtiin ydinkohtiin keskittyvä litteroiminen. Litteroinnin laadullisen sisältöanalysoinnin jälkeen materiaalista tehtiin huoneentaulu yksikölle ohjaajien työskentelyn tueksi. Opinnäytetyö on toiminnallinen, sillä tavoitteena oli tuottaa konkreettinen apuväline ohjaajille. Saadut tulokset ja konkreettinen työväline olivat molemmat yleistettävissä muihin lastensuojelun asumisyksiköihin. Työelämän näkökulmasta aihe tuotti ajankohtaista tietoa tämän päivän itsenäistymisen tarpeista.

3 Lastensuojelu

Tietoperustan pohjana on toiminut lastensuojelun asiakkaiden eli lasten lähtökohdat sekä heidän lähiverkostonsa huomioiminen, erityisesti sijaishuoltoyksikössä tapahtuva itsenäistyminen. Lisäksi kerätty tietoperusta koostui lastensuojelun asiakkaiden oikeuksista. Perheen kanssa tehtävä työskentely nousi esille myös jälkihuollon näkökulmasta käsin. Omaohjaajien työskentely ja traumatietoinen työote auttavat käytös- ja kiintymyssuhdehäiriöisten lasten kuntoutuksessa. Kuntoutusprosessiin vaikuttavat lapsen aikaisemmat elämäkokemukset ja omat valmiudet. Itsenäistymistä tuetaan kumminkin aina sen ollessa jokaisella lastensuojelun asiakaslapsella edessään. Itsenäistymistä voidaan toteuttaa lähiverkoston luokse, tuettuun asumiseen tai itsenäiseen asumiseen. (Yksikön julkaisematon lähde, 2024)

Aikaisemmat tutkimukset sekä toissijaiset lähteet valittiin itsenäistymisilmiön kartoittamiseksi. Sisällöllisesti tutkimukset sekä toissijaiset lähteet tukivat tämän myötä toisiaan, vahvistaen opinnäytetyön tietoperustaa. Kirjallisuudessa tai tutkimuksissa itsenäistymisilmiöstä ei ilmene vastakkainasettelua työssä käytettyyn lähdeaineistoon tai tutkimuksen tuloksiin. Työn tietoperusta on valittu huolellisesti tukemaan tutkimusprosessia. Kansainvälisen tietoperustan etsiminen tuotti vaikeutta, sillä suomalainen lastensuojelujärjestelmä on moniin muihin maihin nähden hyvin kehittynyt. Näin ollen kansainvälinen lähde oli kohtalaisen vanha, mutta se toi työlle lisäarvoa, sillä siitä voimme huomata samankaltaisuutta suomalaisiin tutkimuksiin, vaikka välissä on kulunut vuosia. Tämän voidaan ajatella kertovan myös mainitusta ilmiön ajattomuudesta.

3.1 Lastensuojelun asiakaslasten lähtökohdat

Hyvinvointialueet hankkivat ostopalveluna erilaisia sosiaalihuollon palveluita. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lastensuojelun yleisistä ohjeistuksista sekä valmistelee lainsäädäntöjä lastensuojelun työkentälle (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024). Lastensuojelulaki määrittää kuitenkin ensisijaisesti, miten lastensuojelutyöskentelyä kuuluu noudattaa ja toteuttaa. Lain on tarkoitus turvata jokaiselle lapselle turvallinen ja tasapainoinen kasvu ympäristö, jossa lapsi voi kehittyä turvallisesti ja monipuolisesti saaden kasvaa uniikiksi omaksi yksilökseen. (Laki lastensuojelusta 417/2007)

Opinnäytetyön tilaajana toimivan yksikön työskentelyyn ja arvoihin antaa viitekehystä myös lasten oikeudet. Tässä muutamia esimerkkejä laajasta Lasten oikeuksien julistuksesta, jotka näkyvät selkeästi yksikön kuntoutuksessa. Lasten oikeuksien tarkoitus on taata lapselle täysi elämä, jossa hänellä on turvallista kasvaa ja kehittyä omaksi yksilöksi. Jokaisella lapsella on oikeus omaan fyysiseen koskemattomuuteen sekä omaan henkiseen turvaan ja terveyteen seksuaalisesta suuntauksesta, uskonnosta tai etnisestä taustasta riippumatta. Aikuisten kuuluu turvata ja edistää lapsen etua. Lapsella on oikeus leikkiä ja käydä koulussa oppien asioita. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991)

Lapsuuden ja nuoruuden kehitykselliset siirtymävaiheet ovat haastavia. Siirtymävaiheissa on tärkeä säilyttää yksilön tunne siitä, että hän ovat turvassa ja hänestä pidetään huolta. Siirtymävaiheet vaikuttavat myös lähiverkoston. Lähiverkosto voi kokea siirtymävaiheen aikana tarvetta omalle yksilölliselle muutokselle, korjaukselle tai löytää muutoskohtia arkeensa lapsen kanssa. Lapsen kasvaminen nuoreksi ja aikuiseksi on monitahoinen ja pitkä prosessi. Lapsi ja nuori etsii yksilöllisyyttä ja omia rajoja, johon hän kaipaa aikuisilta vahvaa tukea, koko kasvunprosessin ajan. Lapsi ja nuori kaipaa turvallisuuden tunnetta sekä jatkuvaa ihmissuhdetta, joka tarjoaa läheisyyttä. Hyvän kasvun pohjaksi on koettu voimavarojen tunnistaminen ja vahvistaminen samalla kun tuetaan lapsen ja nuoren yksilöllistä virittäytymistä. Lastensuojelullisen tarpeen niin vaatiessa, lapsen kasvuprosessia tuetaan laitoksissa ja asumisyksiköissä, mikäli riittävää tukea ja turvaa ei lapsen luonnolliseen kasvu ympäristöön saada tuetustikaan toteutumaan. (Bardy & Heino, 2013, ss. 264, 272)

Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten taustat ovat usein vaikeampia sekä haasteet pitkäkestoisia ja ketjuttuneita. Ikätasoon nähden lasten kokemukset ylittävät heidän oman ymmärryksensä ja kyvyn hallita tilannetta. Tämän myötä usein lastensuojeluun päätyneillä lapsilla syy-seuraussuhteen ymmärtämisen taidot ovat rajalliset. Lapsen kehitys on voinut hidastua tai kokonaan pysähtyä. (Bardy & Heino, 2013, ss. 274–275)

Lastensuojelutyöskentelyn pääteemana on tarjota työkaluja menneisyyden turvalliseen prosessoimiseen sekä kehittää yhdessä lapsen kanssa hänen ilmaisutaitojaan, tunnetaitoja sekä kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Lapsen turvalliseen kasvuun ja kehitykseen turvaa ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen tunne. Lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla on usein tunne, että he ovat jääneet vuorovaikutuksessa ymmärtämättä, eikä heitä ole kuultu aidon dialogin tasolla. Tämä on lisännyt lastensuojelun asiakkaana olevien lasten identiteettihaastetta. Lapsen kuullessa ympäristöstään toistuvasti negatiivista palautetta, lapsen minäkuva muokkaantuu herkästi negatiiviseen suuntaan, mitä lapsi itse omassa puheessaan lähtee kasvattamaan. (Bardy & Heino, 2013, ss. 274–275)

Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tarinat ovat usein raadollisia. Monet lastensuojelun asiakkaat ovat kokeneet vakavia haitallisia lapsuuden kokemuksia, kuten kaltoinkohtelua, joka on voinut olla fyysistä, henkistä tai seksuaalista. Asiakkaana olevia lapsia on voitu laiminlyödä. Heidän perustarpeitaan on voitu evätä. Tämän lisäksi vanhemmillä voi olla päihde- tai mielenterveysongelmia, lapsi on voinut nähdä tai kokea perheväkivaltaa. Lisäksi on voinut ilmetä köyhyyttä, syrjäytymistä sekä turvattomuutta. Lapsen kokemat kokemukset ovat voineet jättää syvän turvattomuuden tunteen. (Yksikön julkaisematon lähde, 2024)

Strukturoitu arki ja ohjaajien systemaattinen työskentely yksikössä auttavat lasta etenemään asioissaan. Koko kasvun tukemisen prosessin aikana lapsen tilannetta ja kokemuksia kartoitetaan ja arvioidaan luoden selkeitä tavoitteita työskentelylle. Lapsen kiintymyssuhde ohjaajiin näkyy arjen vuorovaikutustilanteissa. Ohjaajien onkin syytä tarkastella omaa asennettaan ja reaktioitaan tilanteissa, joissa kiintymyssuhdetta rakentava lapsi hakeutuu fyysiseen kontaktiin ohjaajan kanssa, kuten esimerkiksi halaukseen. Vastaavasti joku lapsi voi vetäytyä torjuen kaikki ohjaajat tai osan ohjaajista tietoisesti. Ohjaajien onkin hyvä muistaa, että lapsen kiintymyssuhdekäsitys on vaurioitunut. Ohjaajan tehtävänä on antaa korvaavia kokemuksia koko ajan arjessa. Negatiivisten kokemusten muuttaminen vaatii paljon hyvän toistamista, mikä muokkaa lapsen minuuden kuvaa positiiviseen suuntaan. (Bardy & Heino, 2013, ss. 281, 283)

Kiintymyssuhdehäiriöllä on yhteys psykologiaan. Oireilun kirjo voi näyttäytyä ulospäin raivokohtauksina tai sisäänpäin kääntyvänä, esimerkiksi ahdistuneisuutena. Lapsi haluaa usein itse määrittää elämänsä säännöt, vaikka samalla pieninkin vastoinkäyminen saa heidät pettymään. Pitkittyneessä psyykeen ylikuormituksessa oireena on turhautumista. Lapsen omat voimavarat ovat lopussa, jolloin jokainen vastoinkäyminen saa tunteet vuotamaan kuvitteellisen maljan ylitse. Tällaisessa kierteessä ihmissuhteita on hankala luoda tai ylläpitää. Psyykeen ylikuormittuminen näkyy usein kognitiivisena ja affektiivisena

ongelmana, mikä ilmenee lapsen ja nuoren kroonisena ylikuormittumisena. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil, 2015, ss. 36–37, 158)

3.2 Lasten lähiverkoston tärkeys

Omaohjaaja elää lapsen rinnalla arkea, joka muodostuu rutiineista ja arjen tehtävistä. Lapsen on tarkoitus omaohjaajan myötä saada kokemus perusarjesta sekä pysyvyyden tunteesta, vaikka ohjaajat vaihtuvat yksikössä vuorojen mukaan. Omaohjaajan ammatillinen rooli ja työtehtävät ovat osa lapsen polkua lastensuojelun palvelujärjestelmässä. Omaohjaaja tarjoaa läsnäolollaan lapselle korjaavaa ihmissuhdetta ja mahdollistaa turvallisen ja korvaavan kokemuksen vuorovaikutuksesta. (Timonen-Kallio, & Pelander, 2012, s. 41)

Laitoksissa tehtävän perhetyön lähtökohtana on muistaa lapsen ja hänen perheensä trauma. Näin ollen perheitä on hyvä lähestyä traumatietoisella lähestymistavalla. Toimiva perhetyöskentely edellyttää moniammatillisen verkoston tuen, mikä auttaa myönteisen muutoksen syntymisessä. Lapsen sekä hänen lähiverkostonsa resilienssien rakentumista tuetaan verkostotyön avulla. Traumatietoinen lähestymistapa mahdollistaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön luomisen. Tämä mahdollistaa sen, että lapsen sekä lähiverkoston elpyminen olisi monitahoista. Traumatietoinen lähestymistapa korostaa työntekijän ja lapsen työskentelyn suhdetaloista vuorovaikutusta, jossa on aina läsnä luottamus ja turvallisuus. Emotionaalinen ja fyysinen turvallisuus tulee osaksi työskentelyä, kun työntekijällä on kokonaiskuva taustoista. Juurisyiden läpikäyminen auttaa voimavaroja rakentumisessa tulevaisuudelle. Työskentelyn pitää olla tietoista, jotta se tukisi lasta eikä työntekijä tahtomatta vahvista traumakokemusta. Läpinäkyvyys, ennakoitavuus ja johdonmukaisuus lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta. (Jussila & Ailoranta, 2024, ss. 321–323; Nieminen ym., 2024, ss. 342–343)

Lastensuojelua voisi kuvailla lapsen rinnalla kulkemisena samalla, kun hoidollisterapeuttinen työ paneutuu asiakkaan toimijuuteen sekä vuorovaikutus- ja tunnesuhteisiin. Perheiden ja lähiverkoston ongelmien konkreettinen läpikäyminen ja käsittely vahvistavat lapsen sitoutumista muuhun moniammatilliseen työskentelyyn. Vanhemmuuden tukeminen on sidonnaisuudessa lapsen hyvinvointiin. Lähiverkostoa olisi hyvä saada pohtimaan tapahtumia lapsen kokemuksen kautta ja näin refleктоimaan omaa roolia tapahtumaketjuissa. Tämän lisäksi lähiverkoston mielenterveyshaasteet, uupumus ja muut kuormittavat tekijät pitää ottaa kokonaisuudessa huomioon. Oman vanhemmuuden ymmärtäminen ja sen roolin vahvistaminen sekä itsestä huolehtiminen ovat tärkeässä osassa lapsen kuntoutuksessa. Niin lasta kuin lähiverkostoa kohdatessa

kantava voima on toivon näkökulman vahvistaminen. (Jussila & Ailoranta, 2024, ss. 325, 328–329, 331–332)

3.3 Näkökulmia lasten itsenäistymiseen

Lapsen aivot muuttuvat kaltoinkohtelun ja hoivan puutteen myötä. Puutos heijastuu tunne-elämän säätelyyn ja kognitiivisen kehitykseen, jotka voivat periytyä myös vanhemmalta epigenetiikan välityksellä tämän omalle lapselle. Hyvällä hoitosuhteella ja esimerkiksi terapialla voidaan kyseisiä muutoksia pyrkiä korjaamaan, mutta prosessi on hidas. Ympäristö vaatii toimenpiteitä lapsen haastavan ja häiritsevän käyttäytymisen havaitsemisen jälkeen. Lapsilähtöisesti ja investoinnin näkökulmasta ennakoiminen ja varhainen puuttuminen ovat kestävimmit ratkaisut. (Söderholm & Kivitie-Kallio, 2012, s. 166)

Sinkkosen (2010, ss. 50, 53–55) itsenäistynyt nuori prosessoi useaan otteeseen aikaisemmin kokemiaan elämäntapahtumiaan. Lievä kapinointi kuuluu tavalliseen murrosikään. Nuoret kaipaavat tukea päätöstensä tekemiseen, jotta heille kehittyisi kyky ymmärtää syy-seuraussuhde. Aluksi nuorella taito on puutteellinen kypsymättömyyden takia. Muutos itsenäistymään ja kypsyvään nuoreen ei tapahdu hetkessä, vaan prosessi vie aina oman yksilöllisen aikansa. Usein henkilön lapsiminä kaippaa huolenpitoa vanhemmilta ja vastaavasti itsenäistynyt nuoriminä kaippaa mahdollisuutta tehdä asioita itsenäisesti. Moni vanhempi kohtaa haasteita nuoren etsiessä omaa rooliaan ja paikkaansa maailmassa. Vanhemman toimet ovat usein kasvavasta lapsesta ja nuoresta vääriä. Nuoren pelko tuntemattomasta tulevaisuudesta pyörii nuorella usein ajatuksissa, minkä myötä nuori usein liottelee omat kykynsä ylemmäksi, jotta pelko ei välittyisi hänestä.

Nuoren on hankala irtautua omasta perheestä itsenäisemmäksi, jos hän ei itse tiedä mistä on irtautumassa. Usein irtaantumisessa auttavat kaverit ja tarve saada vertaiseltaan huomiota ja hyväksyntää. Itsenäistymiseen vaikuttaa myös se, millaista hoivaa ja aikaisempaa tukea hän on saanut kehityksessään. Aivojen pitää olla myös riittävän valmiit kehittymään ja itsenäistymistä ei saisi hoputtaa. Psykkiseen itsenäistymiseen kuuluu myös ottaa vastaan ja hyväksyä ”uusi minä” -persoonaa, joka puolestaan rakentuu entiselle minälle. Itsenäistyneelle nuorelle kehittyy myös oma seksuaalinen identiteetti. Usein nuoren itsenäistymisen myötä seksi tulee osaksi tämän arkea. Lapsen, joka on kokenut turvallisen kiintymyssuhteen, on helpompi itsenäistyä. Turvattomassa kiintymyssuhteessa kehittyneen lapsen itsenäistyminen on usein haastavampaa. Turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsesta tulee herkästi itsenäistyessä vihamielisriippuvainen. Lapsi, joka joutuu kieltämään menneisyyden ihmissuhteet, ei pääse eteenpäin itsenäistymisessä samalla tavalla.

Ihmissuhteiden kieltäminen ei kuitenkaan ole hyväksi lapsen kehitykselle. (Sinkkonen, 2010, ss. 57,64,73, 85,93)

4 Lastensuojelun jälkihuolto

THL tuottamassa tilastoraportissa käy ilmi, että vuonna 2023 tehtiin 110 269 lapsesta lastensuojeluilmoitus. Vastaavasti vuonna 2023 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 38 531 lasta. Määrä kasvoi vuodesta 2022 neljä prosenttia. Kiireellisten sijoitettujen lasten määrä kasvoi kahdeksan prosenttia. 4 873 lasta oli sijoitettuna. Huostaanotettujen lasten määrä pysyi lähes samana verrattuna vuoteen 2022. Vuonna 2023 huostaanotettuja lapsia oli 11 300 ja uusia huostaanottoja tehtiin sinä vuonna 1 785 kappaletta. Jälkihuollon avohuollon asiakkaina oli 15 002 nuorta aikuista, mikä oli tilastollisesti noin joka neljäs itsenäistyvä lapsi. (THL, 2024).

Lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä on lisääntynyt kahden viime vuosikymmenen aikana. Nuorella, joka on ollut sijoitettuna yhdenjaksoisesti yli kuusi kuukautta laitokseen, on oikeus jälkihuoltoon, joka on lastensuojelun prosessin viimeinen vaihe. Jälkihuollon järjestämisvastuu on lähettävällä taholla. Jälkihuolto perustuu aina vapaaehtoisuuteen, joten asiakkaalla on oikeus kieltäytyä siitä tai sen voi päättää sovittua aikaisemmin. (Pukkio, ym., 2016, ss. 8–11,40)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten itsenäistyminen voi tapahtua hyvinkin nopeasti verrattuna ikätovereihin, jotka voivat asua kotona niin kauan kuin itsenäistymisen taidot ovat hallussa. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten itsenäistymistaidot ja voimavarat vaihtelevat suuresti lapsen aikaisemmin kokemien ei-toivottujen tai epätyypillisten asioiden takia. Kasvatuksen laiminlyönnin lisäksi esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat ovat voineet hidastaa lapsen kasvua ja kehitystä. Sijoitus kodin ulkopuolelle herättää aina vahvoja tunteita, sillä kyseessä on epätyypillinen poikkeama normiin. Jälkihuollon toteutuksessa tulee aina huomioida lasten voimavarojen lisäksi myös tuen yksilöllinen tarve, joka huomioi laajasti kohderyhmän elämäntilanteita. (Pukkio, ym., 2016, ss. 10,16)

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee jälkihuollon tehtäviä. Jälkihuollon työntekijä auttaa lasta löytämään omia voimavarojaan sekä pohtimaan omaa tulevaisuuttaan. Tulevaisuus tuo nuorille mukanaan yksilöllisesti ja ikätasoisesti esimerkiksi mielenterveyskuntoutusta, koulutukseen hakeutumisen, työelämään siirtymisen sekä mielekkään vapaa-ajantoiminnan hallinnan opettelun oman asunnon etsinnän lisäksi. Tarvittaessa lapselle järjestetään soveltuvaa kuntoutusta. Tuen tarvetta edellä mainituissa seurataan säännöllisten tapaamisten yhteydessä jälkihuollon työntekijän kanssa. Jälkihuollon asiakkaalla on oikeus

saada myös rahallista tukea asumiseen, koulussa käymiseen sekä ammatin hankkimiseen. Muita hankintoja myönnetään tarveperustaisesti. Palvelujärjestelmän tuen on tarkoitus olla joustavaa ja asiakaslähtöistä. (Pukkio, ym., 2016, ss. 17–18, 22)

Huostaanoton alkamisen ja sen päättymispäivän välillä lapsi kerryttää itselleen itsenäistymisvaroja, joiden maksajana toimii lähettävä taho. Varoja kertyy myös Kansaeläkelaitokselta saatavista tuista. Itsenäistymisvarojen on tarkoitus turvata lapsen itsenäistä elämää. Itsenäistymisvarat maksetaan asiakkaalle kokonaisuudessaan viimeistään jälkihuollon päättymisen aikana tai sovitusti aikaisemmin. Itsenäistymisvarojen kertymiselle ei ole enimmäismäärää. Lastensuojeluasiakkaille lasketaan kuuluvan vähintään 40 prosenttia heidän teoreettisista tuloistaan, jotka on määritelty asiakasmaksulaissa. (Saastamoinen, 2010, ss. 129–133). Hyvinvointialueiden jälkihuollon järjestämisvastuu päättyy viimeistään, kun nuori aikuinen täyttää 23 vuotta. (THL, 2024)

Lastensuojelun asiakkaana olleiden henkilöiden opiskelu ja työllistyminen on heikompaa verrattuna samanikäisiin kotona asuneisiin. Lastensuojelun asiakkaina olleiden terveydentila, jaksaminen sekä motivaatio tehdä asioita vaikuttavat itsenäistymisen jälkeiseen työllistymiseen. Rikkinäinen minäkuva ja alhainen minäkäsitys vaikuttavat lapsen jaksamiseen, mikä on hyvä huomioida jälkihuollon tukimuotoja suunnitellessa. Jälkihuollon työskentelyllä onkin siis tärkeä rooli syrjäytymisen ehkäisemisessä. (Pukkio, ym., 2016, s. 23)

Jälkihuollon työskentelyssä on tärkeää huomioida asiakkaan lähiverkosto. Aktiivinen ja tukeva lähiverkosto on kiistattomasti suuri etu itsenäistymisen jälkeen. Perheen kanssa tehtävä yhteistyö ja ihmissuhteiden tukemisen tärkeys korostuu jo sijoituksen aikana. Sijoituksen aikana lapselle syntyy usein side myös asumisyksikköön, jossa hän on elänyt yhteistä arkea ohjaajien kanssa. Näin ollen lapsen tärkein ihmissuhde voi löytyä perheen ulkopuolelta laitoksen ohjaajasta. Tästä syystä on tärkeää mahdollistaa jälkihuollon asiakkaalle yhteydenpidon jatkuminen myös entiseen sijoituspaikkaan. Jälkihuollon työntekijän tulee tiedostaa, että jälkihuoltoon tuleva asiakas ei välttämättä saa riittävää, tai jopa lainkaan, tukea omalta lähiverkostoltansa. Näin ollen tukiverkostot sijoituksen päättyessä voivat olla jälkihuollon asiakkaalla olemattomat. (Pukkio, ym., 2016, ss. 24–25, 39)

5 Aiemmat tutkimukset

Irlannissa toteutettiin vuonna 2012 itsenäistyvien lasten vertaisryhmätapaamisia. Tapauksissa tuotiin omien kokemusten myötä keskusteluun muun muassa perheen ja

lähiverkoston roolin näkyvyyttä itsenäistyvän lastensuojelun asiakkaana olleen lapsen elämässä. Osa ryhmäläisistä koki, että lastensuojelu auttoi heitä luomaan suhteita uudelleen, mikä näyttäytyi uutena alkuna lähiverkoston kanssa. Kokemusten mukaan esimerkiksi lähiverkoston ja itsenäistyneen lapsen keskinäiset vierailut tukivat uusiutunutta suhdetta. Eräässä esimerkissä äidin mukaan ottaminen itsenäistymisprosessiin omille muuttamisen jälkeen koettiin merkittävänä muutoksena haastateltavan lapsen mukaan. (Kilkenny, 2012, s. 169)

Osa itsenäistyvien lasten ryhmäläisistä koki, että perheen sisäiset vanhat erimielisyydet siirtyivät mukana myös uuteen elämänvaiheeseen. Tutkimuksen tekijä nosti esille, että positiiviset suhteet perheeseen sekä lähiverkostoon omaavat nuoret menestyvät laitoksesta lähtemisen jälkeen paremmin, kuin ne nuoret, joilla ei ollut positiivista suhdetta. Lähtökohtaisesti tutkimuksessa ajateltiin, että lapsi saa tukea omilta vanhemmiltaan ja he itsenäistyisivät stabiilista ympäristöstä. Kyseisessä tutkimuksessa ilmeni, että 10/12 lasta koki, ettei saisi tarvitsemaansa apua omalta perheeltänsä. (Kilkenny, 2012, ss. 169, 188)

Suomessa sosiaalialan tutkinto-ohjelman opinnäytetyössä Tulilatva (2022, ss. 27–30) tutki sijaishuollon pienryhmäkotien nuorten näkemyksiä itsenäistymisestä. Tutkimukseen osallistui vapaaehtoisia nuoria, jotka olivat täyttäneet 15 vuotta. Tehdyistä teemahaastatteluista ammattilaiset analysoivat aivoriihi- ja miellekarttatyöskentelyn avulla tuloksia ja jalostivat saadun tiedon. Selkeinä tarpeina nousi esille muun muassa taidot itsestä huolehtimiselle, kodinhoitoon sekä talous- ja raha-asioihin. Tukiverkoston tärkeys korostui. Materiaalista käsin pohdinnaksi nousi, tapahtuuko itsenäistyminen liian varhain, varsinkin kun kyseessä koettiin olevan suuri muutos. Huomiona nousi esille lainaperheen menetys muutettaessa sieltä pois. Huolena nousi esille muun muassa päihteet, internetin vaarat sekä vahvat negatiiviset tunteet. Ydintaidoksi nousi esille taito pyytää apua.

Sosiaalialan opinnäytetyössään ”Sossu pelasti mun hengen” Leskelä (2015, ss. 30–31, 36–37, 64) teemahaastatteli viittä lastensuojelun arkea tuntevaa lasta ja nuorta aikuista. Teemahaastatteluista saatu tieto analysoitiin narratiivisesti elämänjanamenetelmää käyttäen. Tutkimuksessa nousi esille kaksi selkeää elämänjanan tyyppitarinan tyyliä. Toisessa janassa asiakas koki lastensuojelun avun tervetulleeksi sekä toivotuksi ja toisessa se koettiin päinvastoin. Haastateltavilta nousi esille toiveeksi ohjaajille, että he olisivat läsnä ja muistaisivat huumorin. Lisäksi he toivoivat ohjaajien asettavan rajoja, joista pidettäisiin myös kiinni.

Lapsistrategian tekemän selvityksen raportissa paneuduttiin moneen eri osa-alueeseen, muun muassa nuorten itsenäistymiseen. Raportissa ilmeni, että jälkihuollon taloudellinen

rooli koettiin ristiriitaisena ja epätasa-arvoisena. Nuoret kokivat joutuvansa anelemaan, jotta saisivat käyttää itsenäistymisvarojaan. Jotkut nuoret kokivat, että joutuivat antamaan turhan painavia perusteluja itsenäistymisvarojen käyttöön, vaikka kyseessä on nuoren omat varat, jotka ovat kertyneet sijoituksen aikana. Sosiaalityöntekijän rooli näyttäytyi selkeästi itsenäistymisvarojen ”hallitsijana”. Nuoret kokivat, että rahan myöntämisen lisäksi he olisivat kaivanneet talousasioissa ohjaamista, kuten apua budjetoinnin suunnittelussa. (Reito, 2023, ss. 30–31)

Omilleen muuttamisen yhteyteen toivottiin selkeästi ennakoivaa valmennusta itsenäisen elämän eri osa-alueisiin jo sijaishuollon aikana. Nuoret, jotka olivat päässeet konkreettisesti ennen täysi-ikäisyyttään asumisharjoitteluun tai vastaavaan olivat selkeästi valmiimpia omaan itsenäiseen elämään. Kaikissa sijaishuollonyksiköissä tai yksilöllisissä tilanteissa asumisharjoittelu ei ole mahdollinen. Tämän myötä erityisesti näissä tapauksissa korostuu jälkihuollosta tarjottava tuki asumiseen. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret ovat ikätovereihin verrattuna eriarvoisessa asemassa pakkomuuton myötä. Perhesijoituksessa vastaavasti asuminen on mahdollista sovitusti 18-vuotissyntymäpäivän jälkeenkin, mikä puolestaan ei ole sijaishuoltoyksiköissä mahdollista. Tämän myötä on toivottavaa, että lakiin tulisi muutos, jotta nuorella olisi mahdollista jatkaa sijoitusta myös yksikössä tapauskohtaisesti. (Reito, 2023, ss. 31–32)

Yleisesti oikean asumismuodon löytämisen lisäksi koettiin tärkeäksi päivärytmi sekä oman arjenhallinnan taitojen harjoittelu ja osaaminen. Arkisten asioiden, kuten laskujen maksamisen, lääkärille soittamisen sekä erilaisten sopimusten ymmärtäminen ja allekirjoittaminen koettiin harjoiteltavina asioina, sillä nuori ei ole useinkaan saanut asioiden hoitamiseen kotona riittävästi esimerkkiä. Lisäksi tärkeäksi teemaksi nostettiin omasta mielenterveydestä huolehtiminen. Parisuhdeongelmat ja läheisen kuolemasta selviytyminen itsenäisen elämän alussa koettiin suurena huolena. (Reito, 2023, ss. 31–33)

Jälkihuollon työntekijän selkeät konkreettiset apukeinot koettiin kantavina voimavaroina. Työntekijää toivottiin kannustamaan omien voimavarojen ollessa vähissä, mutta liiallinen painostus koettiin negatiivisena. Läsnä oleva apu koulutukseen, opiskeluun sekä työllistymiseen olivat selkeät teemat. Mahdollinen jälkihuollon tuki esimerkiksi sairauslomatapauksissa tai kuntoutusprosesseihin pääsemisessä koettiin tärkeäksi. Jälkihuollon tehtävänä ei kuitenkaan ole järjestää hoidollista tukea, vaan auttaa nuorta pääsemään asiakkaaksi yhteiskunnan järjestelmään, josta hän saa tarvitsemaansa kohdennettua apua ja tukea. (Reito, 2023, ss. 33–34)

Päihde- ja mielenterveysongelmat esiintyivät usein samassa yhteydessä, joissa ne olivat ilmenneet yksilöllä jo sijoituksen aikana. Tällöin toivottiin työntekijältä ymmärrystä ja läsnäoloa syylistämisen sijaan. Erityisesti tunteiden käsittelyssä, omassa itsetunnossa, merkityksellisyyden kokemisessa sekä päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa kaivattiin apua. Mahdollisten läpikäymättömien kiintymyssuhdetraumojensa myötä nuoren on todennäköisesti vaikea pyytää apua. Jälkihuolto voi olla nuoren ainoa tukipilari itsenäistymisessä. Sijaishuollossa on tärkeää rakentaa sosiaalisia taitoja sekä ihmissuhteita luoden nuorelle omaa tukiverkostoa, joka auttaa häntä itsenäistymisessä. Aineiston perusteella koettiin vertaistoiminnan laajempi saavutettavuus nuorelle kiistattomana hyvinvoinnin tukijana lisänä nuoren arkeen. (Reito, 2023, ss. 35–36)

Toissijaiset lähteet tukivat työelämälähtöisesti teorian tiedon kartuttamista vahvistaen tietoa opinnäytetyössä tutkitusta ilmiöstä. Eräässä lastenkodissa tehdystä itsenäistyvän nuoren vuosikellosta käy ilmi, että työskentely itsenäistymisen eteen pitää aloittaa hyvissä ajoin, jotta nuorella olisi valoisampi kokemus tulevaisuudestaan. Tutkimuksen mukaan vuosikellossa aloitetaan tietoinen työskentely vuotta aikaisemmin. Tällöin nuori asettaa itselleen tavoitteita itsenäistymiseen. Opinnäytetyössä oli listattuna ehdotuksia toimintakykyä kartoittavista harjoitteista. Yhdeksän kuukautta ennen yksiköstä pois muuttamista vuosikelloon oli laitettu pohdintoihin nuorelle muun muassa, mitä sosiaalisia suhteita hänellä on. Lisäksi tutkimuksen mukaan olisi hyvä pohtia omia harrastuksiaan, tervettä elämäntapaa tukevia asioita sekä siivoamiseen ja rahankäyttöön liittyviä taitoja. Tämän myötä ohjaajat harjoittelevat nuoren kanssa asioita arjessa. (Henriksson, 2015, s. 40)

Puoli vuotta aikaisemmin vuosikellossa paneuduttiin pankkitilin avaamiseen ja mahdolliseen työskentelyyn jälkihuollon kanssa. Arjessa nuori alkoi suunnitella sekä kantaa vastuuta omista menoistaan ja asioidensa hoitamisesta. Tätä voidaan yhdessä harjoitella ohjaajien kanssa konkreettisesti liikkuen omiin asiointeihin sekä tutustuen alueen palvelujärjestelmään. (Henriksson, 2015, s. 40)

Tutkimuksesta kävi ilmi, että kolme kuukautta ennen muuttoa yksiköstä omaan kotiin, oli vuosikelloon ajateltu asumismuotojen kartoittaminen sekä tutustuminen laskujen maksamiseen. Lisäksi tässä vaiheessa pyritään etsimään tavaroita asuntoon. Muutamia viikkoja aikaisemmin muuttoa nuori hankkii itselleen loput kalusteet. Hän myös perehtyy esimerkiksi eri nettiliittyymiin sekä vakuutusvaihtoehtoihin. Nuori tutustuu myös Kelan ja työllistymistä edistyviin palveluihin. Mikäli mahdollista nuori kirjoittaa vuokrasopimuksen ja huolehtii muuttoilmoituksen. (Henriksson, 2015, s. 40)

Itsenäistyvän nuoren opas muistuttaa nuorta sähkö sopimuksen laatimisesta ja vuokran maksamisesta joka kuukausi. Itsenäistyvän nuori voi hakea Kelalta esimerkiksi asumistukea tai opiskellessa opintotukea. Oppaassa ohjataan opiskelijoita maksamaan pakollinen terveydenhoitomaksu ja vastaavasti opiskelijakortin hankinnan olevan vapaaehtoista. Opiskelijakortti tarjoaa kuitenkin rahanarvoisia etuja. Oppaassa oli nostettu selkeästi esille erilaisia rahallisia menoja, joita pitää huomioida budjetoinnissa. Menoja olivat: asumiskulut (sisältäen vuokran, veden, sähkön), matkakulut, ruokakulut, puhelinlasku, vakuutukset, terveyskulut, vaatekulut, harrastukset ja muut kulut. Tärkeää olisi myös saada rahaa säästöön. Ruokabudjetoinnissa auttaa viikon ruokalistan suunnittelu etukäteen, jolloin voidaan käydä kaupassa kerran viikossa. Valmistamalla edullista arkiruokaa budjetti pysyy paremmin hallinnassa. (Kluukeri, 2024, ss. 35–42, 44)

Itsenäistyvän nuoren opas nostaa esille ilmaisia aktiviteetteja, jos luonnollinen tylsyyden tunne iskee. Oman kodin yleisilmeen siistinä pitäminen helpottaa siivouspäivää. Lakanat ja pyyhkeet olisi oppaan mukaan hyvä vaihtaa joka toinen viikko. Vessan ovenkahva on myös hyvä pestä vessan siivouksen yhteydessä. Lattiakaivo on hyvä puhdistaa kuukausittain. Jääkappia pitää siivota säännöllisesti sekä pakkanen sulattaa vuosittain. Katon hämähäkinseitit ja huonekalujen pölyt kaipaavat myös säännöllisesti siivousta. Oppaan yksi sanoma nuorelle oli, että hänen pitää nauttia elämästä ja olla itselleen armollinen. (Kluukeri, 2024, ss. 42–43, 45–46)

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi syksyllä 2024, jolloin tietoperusta kerättiin. Haastattelut ja niiden litteroiminen suoritettiin tammikuussa 2025. Opinnäytetyöprosessi saatiin päätökseen maaliskuussa 2025. Opinnäytetyötä varten käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää tutkimuskysymyksen selvittämiseksi. Laadullinen tutkimusmenetelmä tarjosi mahdollisuuden luoda tietopohjan, jolla saatiin koottua tilaajalle kohdennetusti suunniteltu huoneentaulu, joka tarjosi ohjaajille ajankohtaista tietoa työskentelyn tueksi. Tavoitteena oli selvittää, kuinka yksikössä voidaan parantaa itsenäistyvien lasten valmiuksia heidän omaan itsenäistymiseensä. Tutkimuskysymystä tarkasteltiin laadullisen tutkimusmenetelmän kautta, tuottaen näin kohdennetusti tietoa juuri kyseiseen yksikköön. Opinnäytetyö tarkoitettiin pääasiallisesti sisäiseen kehittämistyöhön. Opinnäytetyön ajankohtaisuuden lisäksi tutkimustuloksen ilmiötä voivat myös hyödyntää muut lastensuojelun työkentällä työskentelevät ammattilaiset yleisellä tasolla. Näin ollen työkentälle tuli lisää ajankohtaista tietoa itsenäistyvien sijaishuollon lapsista ja kuinka ohjaaja voi tukea heidän itsenäistymistään.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillisiä tiedonkeruutapoja ovat muun muassa tekstianalyysi, havainnoimien ja haastattelu. Tässä opinnäytetyössä päädyttiin haastatteluun. Haastattelu koostuu avointen kysymysten esittämisestä valitulle yksilölle. Haastelun jälkeinen litterointi auttaa ymmärtämään haastattelun antia. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ympäröivää kulttuuria. Tutkimuksen on tarkoitus luoda teoriaa yksilöiden kokemuksista. (Metsämuuronen, 2008, s. 14)

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka yksikön ohjaajat voivat parantaa lapsen valmiuksia omaan itsenäistymiseen. Tutkimuskysymykseksi valittiin: ”Miten ohjaaja voi tukea lasten valmiuksia omaan itsenäistymiseen lastensuojeluyksikössä?”. Tilaajan näkökulmasta aihe oli ajankohtainen, minkä myötä tämä tarve oli lähtökohtana opinnäytetyölle. Itsenäistyminen on työkentällä säännöllisesti ajoittain ajankohtainen. Lastensuojelulaki (417/2007), lasten tarpeet ja yhteiskunnan odotukset ovat kuitenkin alati muuttuvia. Näin ollen tutkimus tuotti ajankohtaista tietoa aiheesta, jotta ammattilaiset voisivat vastata paremmin lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tarpeisiin.

Yksikön oli tarkoitus opinnäytetyön myötä kehittää omaa toimintaansa niin, että se vastaisi paremmin itsenäistyvien lasten yksilöllisiä itsenäistymisen tarpeita. Opinnäytetyön tuotos tuli osaksi yksikön ammatillisia työvälineitä. Aihe oli yleistettävissä ilmiötasolla myös muihin lastensuojelun yksiköihin, mikä tuki sosiaalisen kestävän kehityksen lähtökohtia. Tämän lisäksi koko lastensuojelun työkenttä voi opinnäytetyöstäni hyötyä ilmiön näkökulman esiin tuomisesta.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön induktiona eli johtopäätöksenä oli selvittää kahden haastattelun avulla ammattilaisten kokemukset sekä näkemykset tämänhetkisestä itsenäistymisestä. Yleistettävän tiedon myötä tutkimuksessa kehitetään tietoa lastensuojelun toimintaympäristöön. Laadullinen tutkimus tarjosi alan ammattilaisten kokemusten valjastamisen näkemykselliseen muotoon, tuottaen näin ajankohtaista tietoa ilmiöstä. Alan ammattilaisten osaamista voidaan hyödyntää, jolloin ammattilaisten tietämys lasten itsenäistymisestä voidaan yhdistää ja ottaa kaikkien työkentällä työskentelevien käyttöön.

Tiedonkeruumenetelmäksi opinnäytetyölle valikoitui puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Teemahaastattelu mahdollisti tietyistä teemoista vapaasti puhumisen.

Näin ollen haastateltavilla oli mahdollisuus puhua oman tahtotilan ja kokemustensa mukaan määrittämällä itse, millä syvällisyysasteella intiimeistä ja mahdollisesti aroista asioista halusi kertoa. (Metsämuuronen, 2008, s. 41)

Puolistrukturoidussa haastattelussa määritettiin kolme kysymystä haastateltaville. Tämä mahdollisti ajankohtaisen sekä kirjoittamattoman tiedon näkyväksi saattamisen. Haastateltaville lähetettiin kutsu ja saatekirje, joista ilmeni opinnäytetyön tutkimuksen tavoite sekä selvitys, kuinka materiaalia sekä henkilötietoja kerättiin, käsiteltiin ja tallennettiin. Samassa yhteydessä heiltä pyydettiin kirjallinen lupa äänen tallentamiseen ja kerrottujen esimerkkien käyttämiseen, huomioiden heidän yksityisyytensä ja tietosuojansa. Haastateltavia ei saanut yhdistää opinnäytetyön tilaajan yksikköön, jotta anonymiteetti säilyi. Haastateltavilla oli mahdollisuus myös prosessin aikana vetäytyä pois haastattelusta.

Haastateltavat olivat yksikön ohjaaja sekä jälkihuoltoa tuottava ohjaaja. He saivat kysymykset toiveidensa mukaisesti ennakoon sähköisesti, huomioiden ekologisen näkökohdan. Tällä tavalla haastateltavat saivat rauhassa perehtyä kysymyksiin ja näin valmistautua haastatteluun. Haastattelut käytiin Zoom-puheluilla, joista äänitiedostot tallennettiin. Haastattelun runkona toimivat kysymykset, jotka löytyvät liitteestä 3. Ydinteemaisen litteroimisen jälkeen haastattelut tallennettiin tutkijan henkilökohtaiselle tietokoneelle, joka on vahvalla salasanalla suojattu.

Aineistohallintasuunnitelma tietojen käsittelyyn löytyy liitteestä 1 sekä tietosuojailmoitus liitteestä 2. Opinnäytetyön prosessin aikana kerätty materiaali säilytetään vuoden ajan. Tällöin tuloksia voidaan tarkastella, minkä jälkeen materiaali tuhotaan vuoden kuluttua. Työn kantavana teoriana kvalitatiiviselle tutkimusmenetelmälle toimii Kanasen (2008) Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet-kirja.

Kerättyä tietoa itsenäistymisilmioista ja ohjaajan roolista voidaan hyödyntää myös koko toimintakentällä, sillä tutkimuksen tarpeellisuus ja ajankohtaisuus ovat aina relevantteja. Saatua tietoa pystytään myös jatkotyöstämään lastensuojeluyksiköissä. Näin tutkimuksen teorian kerääminen sekä laadullinen sisältöanalysointi pysyi koko ajan oikeassa kontekstissa. Tiedonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka materiaali analysoitiin. Haastattelut suoritettiin yksilöittäin samojen haastattelukysymysten ympärillä.

Tutkimuksen laatua lisäsi itsenäistyvien lasten palvelupolun nivelvaiheen molempien asiantuntijoiden näkemysten kuuleminen. Kysymykset aseteltiin tarkasti, jotta saataisiin

varsinaiseen tutkimuskysymykseen monipuolisesti näkökulmia. Alan kirjallisuutta ja muita tutkimuksia tutkimalla luotiin hyvät haastattelukysymykset.

Haastattelut toteutettiin Zoom-sovelluksen puheluiden kautta. Toinen haastattelu oli puheluominaisuudella toteutettu äänitys ja toisessa haastattelussa istuin haastateltavan vieressä, jolloin Zoom-sovelluksen yksinpuhelu äänitti keskustelumme. Haastateltavaa pyydettiin tervehtimisen jälkeen muuttamaan oman nimensä pois näkyvistä, mikä osoittautui haasteelliseksi. Näin ollen videopuhelussa haastateltavan nimi ja kamerakuva olivat näkyvissä. Tallennuksessa kuvallinen tiedosto tuhottiin haastattelun jälkeen ja äänitiedosto jäi talteen. Toisessa haastattelussa jätettiin myös talteen vain äänitiedosto, sillä videosta näkyi tunnistettavia logoja. Haastattelujen yhteispituus oli noin tunti.

6.3 Aineiston keruu teemahaastattelulla

Haastateltavat henkilöt saivat ennakkoon kysymykset saatekirjeen yhteydessä, jotta heillä oli mahdollisuus rauhassa pohtia vastauksia. Samalla haastateltavilta pyydettiin kirjallisesti suostumuslomakkeella suostumus opinnäytetyöhön. Suostumuslomake on liitteessä 4.

Teemahaastattelun kysymykset olivat:

1. Mitkä ovat tärkeimmät asiat ohjaajalle, jotka tulee huomioida ohjatessaan itsenäistyvää lasta?
2. Mitkä ovat ne itsenäistymisharjoitteet, joiden koet ohjaajana edesauttavan itsenäistymistä?
3. Miten kuvailit ohjaajan roolia lapsen itsenäistymisen tukemisessa?

Haastattelutilanteissa esitettyjen kysymysten lisäksi vuorovaikutusprosessi oli suuressa osassa haastattelujen kulkua. Selkeät puheenvuorot, tarkennetut kysymykset sekä sijoittelut ja asennot vaikuttivat haastattelun tuottoisuuteen. Osallistujat loivat omalla toiminnallaan haastattelun tilan ja näin ollen luonteen. Vuorovaikutuksen edetessä keskusteluanalyttinen tarkastelu tuki empiiristen havaintojen tulkitsemista, kuinka haastattelu eteni (Ruusuvuori, ym., 2010, ss. 270–271).

Tutkimuskysymysten rakenne ja teemat oli suunniteltu huolellisesti vastaamaan ilmiön selvittämistä. Sisällöltään rikas aineisto on kuitenkin haastava saada analysoinnissa täysin tulkituksi. Tutkimusprosessin lopussa haastattelun analyysissa olisi toivottavaa johtopäätösten lisäksi antaa toisille tutkijoille alusta jatkaa ilmiön äärellä. Näin ollen ei ole suotavaa antaa lopullista ja rajaavaa johtopäätöstä. (Ruusuvuori, ym., 2010, s. 29).

6.4 Aineiston alustava analyysi

Kerätty aineisto litteroitiin eli puhuttu haastattelu muutettiin tekstiksi. Tutkimusmenetelmän virheitä minimoitiin haastattelujen litteroimisen lähettämällä haastateltaville oikolukua varten, jotta sisäinen luotettavuus olisi mahdollisimman laajasti huomioitu. Laadullisessa sisältöanalysoinnissa haastateltavien vastauksia lähestytään kokonaisuutena kerättynä aineistona. Haastateltavien vastauksissa näkyi kysymysten teemat selkeästi.

Haastateltavien puheissa nousi esiin vahvasti sana "itsenäistyminen" ja lisäksi nostettiin esiin sen eri muodot. Ensimmäinen kysymys tuotti pohdintoja ohjaajan työskentelyyn. Toinen kysymys synnytti selkeästi itsenäistymiseen liittyvien asioiden huomioimista. Kolmas kysymys toi mukanaan ohjaajan selkeämmän roolin. Haastateltavat kokivat kysymysten sisältyvän toisiinsa ja näin ollen heidän vastauksensa antoivat laajan nivoutuman kokonaisuudesta.

Haastateltavat käyttivät ilmaisua "nuori" vastatessaan itsenäistyvään lapseen koskeviin kysymyksiin. Litteroitua tekstiä tuli yli kuusi sivua. Litteroidusta tekstistä on otettu suoria lainauksia aineiston analyysiin. Toisella haastateltavalla ei ollut lisättävää lähetettyyn litterointiin. Toisen haastateltavan kanssa käytiin pohdintaa yhdestä lauseesta, jonka sanajärjestyksestä muokattu faktamaisesta ilmaisusta hänen omaksi toteamukseksi.

6.5 Aineiston laadullinen sisältöanalysointi

Haastattelujen litteroinnista saatu aineisto analysoitiin. Haastatteluja analysoimalla pyrittiin kuvaamaan aineiston ydinteemoja tiivistetysti yleisessä muodossa. Aineiston sisältö pelkistettiin litteroinnin jälkeen, eli abstrahoitettiin, opinnäytetyöhön luettavampaan muotoon. Abstrahoinnilla erotetaan epäoleellinen ja oleellinen tieto toisistaan, kiinnittäen huomiota oleelliseen luoden teoreettisen käsitteistön (Kananen, 2008, ss. 91, 94).

Opinnäytetyön tietoperusta toimi laadullisen sisällön analysoimisen lähtökohtia noudattaen, koska aineistosta kartoitettiin sisällöllisiä näkökulmia sekä teemoja. Analysoinnin sisällölliset elementit eli selkeät teemat koskien itsenäistymistä, syntyivät materiaalin mukaisesti, kuten Vuori (2025) menetelmää selvittää. Kappaleen 5 haastattelulainaukset kirjoitettiin ilman selkeää erottelua vastaajien välillä, jotta tunnistettavuus minimoitaisiin.

6.6 Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys

Hyvän tutkimuksen eettisinä lähtökohtina toimivat rehellisyys, luotettavuus, vastuunkanto sekä arvostus prosessia kohtaan. Eettisesti tehty tutkimus huolehtii tieteellisten käytänteiden toteutumisesta koko prosessin ajan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2024)

Opinnäytetyöprosessi noudatti hyvää tieteellistä käytäntöä seuraten ammattialan eettisiä ohjeita. Lisäksi prosessissa huomioitiin tutkimuksen tilaajan toive jäädä anonymiksi, jotta yksikköä tai haastateltavia henkilöitä ei voida liittää toisiinsa ja näin ollen tunnistaa. Opinnäytetyöprosessissa käsiteltiin vastuullisesti kerättyä materiaalia ja esitettiin ne mahdollisuuksien mukaan haastateltavien näköisesti, tiedostaen vastuun objektiivisesta lähestymistavasta. Tietosuojan ja anonymina pysymiseen kiinnitettiin erityisesti huomiota, mikä näkyi aineistohallintasuunnitelmaa laatiessa.

Opinnäytetyössä on analysoitu kestävää kehitystä ja vastuullisuutta oman työn aihealueen näkökulmasta. Kestävän kehityksen näkökulmasta tutkimustieto tarjoaa paremmat valmiudet ohjaajille ohjata ja tukea lapsia itsenäistymisessä. Yhteiskunnallisten odotusten mukaan jokaisesta lapsesta toivotaan kasvavan aikuisena veronmaksaja, joka ei kuormittaisi yhteiskunnan palveluita tai haastaisi sen rakenteita. Sosiaalisista sekä kulttuurillisista lähtökohdista käsin tutkimuksen on toivottavaa pyrkiä vaikuttamaan nuoren aikuisen sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnalliseen tasa-arvoon vaikuttajan roolissa. Taloudellisesta kestävästä kehityksen näkökulmasta nuori aikuinen oppii viisaaksi kuluttajaksi ja omalla toimijuudella ehkäisisi omaa syrjäytymistään yhteiskunnasta. (Suomen kestävästä kehityksen toimikunta, 2025)

7 Haastattelujen keskeiset tulokset

Haastatteluista saatuja vastauksia on hahmoteltu tässä luvussa vastauksiksi tutkimuskysymykseen. Vastaukset käsitellään kysymyskohtaisesti.

7.1 Mitkä ovat tärkeimmät asiat ohjaajalle, jotka tulee huomioida ohjattaessa itsenäistyvää lasta?

Vastauksissa nousi esiin itsenäistymisvaiheen ohjauksen moninaisuus. Lasta ohjataan aina yksilöllisesti huomioiden hänen omat valmiutensa vastaanottaa asioita, johon vaikuttaa ikätasoisuus sekä lapsen mahdolliset haasteet, kuten psyykkiset oireet. Itsenäistyminen

tuo mukanaan uusia fyysisiä ja henkisiä haasteita, joita päästään yhdessä tunnistamaan, jotta lapsi kokee pärjäävänsä haasteidensa kanssa lisäten omia valmiuksia itsenäiseen asumiseen. Tämän lisäksi lapsen lähiverkostoa pitää tukea uuden elämän vaiheen edetessä, sillä lähiverkoston jaksaminen nivoutuu suoraan yksilöön.

Lapsen saattaminen. Valjastaa niitä valmiuksia esiin ja innostuu oppimisesta ja eteenpäin menemisestä. Ja kannatella perhettä jaksamaan ja luomaan uskoa siihen tulevaisuuteen, että kaikki menee hyvin ja onnistuu.

Aina kun me ohjaamme itsenäistyvää lasta siihen tietysti huomioidaan hänen tukiverkostonsa. Mikä se termi olisi? Pitää olla hyvin ammatillinen ja herkkä. Itse näen sen niin, että olemme kanssaeläjiä, kasvatuskumppaneita ja tämä on perheelle hyvin herkkää aikaa, joten siinä täytyy ottaa huomioon isät, äidit, mummit ja papat tai muut sukulaiset tai läheiset.

7.2 Mitkä ovat ne itsenäistymisharjoitteet, joiden koet ohjaajana edesauttavan itsenäistymistä?

Vahvana teemana vastauksissa nousi esille itsenäistyminen ja mitä kaikkea ohjaajan tulisi huomioida. Erilaisten harjoitteiden avulla lasta pystytään auttamaan lisäämään omia valmiuksia itsenäisempään elämään. Erityisesti on hyvä harjoitella talousasioita ja budjetointia. Tämän lisäksi perustaitojen opettelu, kuten kodinhuollon, siivoamisen, omasta terveydestä ja hygieniasta huolehtimisen sekä ravinnon riittävyyden huomioimisen talouteen peilaten. Toimiva vuorokausirytmii tukee lasta opiskelussa ja myöhemmin työelämässä. Harjoitteissa edetään sen mukaisesti, miten lapsi kykenee ottamaan asioita haltuunsa, ottaen samalla vastuuta asioidensa hoitamisesta. Ohjaajat toimivat harjoitteiden esivalmistelijoina lapsen arjessa.

Kaikille valmiuksia.

Teemana nousi toive asumisharjoitteiden mahdollistumiseen. Asumisyksiköiden väliset erot ja työhistoriallisten kokemusten myötä molemmat haastateltava kokivat asumisen harjoittelun mahdollistamiseksi harjoitteeksi, jos se on vain mahdollista toteuttaa. Itsenäistymisasumista haastateltavat ovat työurallaan ohjanneet yksikön välittömässä läheisyydessä olevaan asuntoon, johon on oma itsenäinen kulku. Toinen itsenäisempi itsenäistymisasuminen on ollut mahdollista toteuttaa kerrostaloasuntoon. Molemmissa asumismuodoissa lapsi pääsee harjoittelemaan avaimista huolehtimista, oman ruokansa valmistamista sekä hiljaisesta yksin olemista Asumisharjoittelu antaa

lapselle mahdollisuuden oivaltaa ja huomata pieniäkin asioita, jotka ovat eri lailla ja itsehuolehdittavana verrattuna strukturoituun laitosasumiseen. Tällöin lapsi harjoittelee itsenäistymissuunnitelman mukaisesti itsenäistä asumista. Asumisharjoitteiden pituudet voivat vaihdella lapsen pystyvyyden ja valmiuksien mukaan.

Selkeänä teemana nousi esiin jälkihuollon rooli hyödyllisenä avuntarjoajana itsenäistyneelle nuorelle aikuiselle tämän niin halutessa. Mahdolliset muut tukimuodot ja ammatillisten tukiverkoston rooli itsenäistymisen tukemisessa ovat myös tärkeässä osassa. Lapsella tulee olla tunne, ettei hän jää yksin ja hänellä pitää olla riittävästi tietoa mistä hän saa mahdollisesti haettua apua. Tarvittaessa vanhan asumispaikan ohjaajat voivat olla sovitusti tuttu ja turvallinen taho, josta nuori aikuinen voi pyytää apua. Tällöin vanha asiakas voi halutessaan tehdä aloitteen työntekijöiden suuntaan, jotka ottavat entisen asiakkaan vastaan ammatillisesti.

Haastateltavien puheessa esiintyi monta kertaa lapsen haasteisiin vastaaminen ja lapsen oman psyykeen tukeminen. Tällöin lapsen omien voimavarojen tukemisen lisäksi on hyvä suunnitella realistisesti, mihin lapsi jatkaa asumisyksiköstä: muuttaako hän ennen täysi-ikäisyyttä kotiinsa takaisin, täysi-ikäisenä omaan asuntoonsa vai tuettuun asumismuotoon. Määränpään myötä itsenäistymisharjoitteita voidaan jatkaa vielä yhdessä lapsen tullessa täysi-ikäiseksi. Lapsen henkilökohtaiset haasteet elämän eri osa-alueilla ja mahdolliset päihteillä tai rikoksilla oireilu pitää ottaa suunnittelussa huomioon, jotta riittävä tuki on saatavilla.

Oli se nuoren sijoituksen syy mikä tahansa, niin koko ajanhan me arvioidaan sitä nuoren kykyä, toimintakykyä, psyykkistä kykyä, sosiaalisia suhteita, koulunkäynnin taitoja, niin samassa suhteessa siihen sijoitukseen, kuin itsenäisen elämisen taitoihin nähden.

Harjoitteiden haasteellisin osuus on minun mielestäni nuoren oma psyyke. Sen kanssa eläminen ja usein tuotetaan sitä, että jännittää aivan valtavasti se, kuinka minä pärjään pelkästään sen asian kanssa, että minä olenkin itsekseni. Minulla ei ole ympärillä ihmisiä, ikätovereita. Tämä on semmoinen harjoite, mikä on vaikeampi konkreettisesti toteuttaa varsinkin nyky maailmassa. Ennen tähän oli tietynlaisia ratkaisuja. Oli asumisharjoitteluyksiköitä ynnä muita hyvinkin nuorilla jo. Parista päivästä pariin viikkoon. Pieni nostalgiapätkä. Lastensuojelun henkilöstöllä itselläkin on mietittävää, millä lailla siihen valmiuksia tuotetaan.

Haastateltavat korostivat, että yhtä ainoaa itsenäistymisharjoitetta lapselle ei ole. Itsenäistymisharjoitteita arjessa tapahtuu jokaisella kohtaamisella koko ajan. Itsenäistymisvaiheessa omaohjaajan työ on auttaa lasta huomaamaan minkä asian harjoittaminen on auttanut lasta eteenpäin. Lapsen kanssa puhutaan rahasta, budjetoinnista, hänen arjestaan, omista voimavaroista, kodinhoidollisista asioista ja asioiden huomaamisesta.

7.3 Miten kuvaillet ohjaajan roolia lapsen itsenäistymisen tukemisessa?

Selkeänä teemana nousi esille omaohjaajan rooli itsenäistyvän lapsen rinnalla kulkijana ja auttajana. Omaohjaaja auttaa lasta parantamaan omia valmiuksiaan itsenäistymisessä. Mahdollinen omaohjaajatyöpari ja lopulta koko ammatillinen työyhteisö on osa lapsen matkaa. Omaohjaaja pääsee saattamaan lapsen eteenpäin.

Lapsen saattaminen. Valjastaa niitä valmiuksia esiin ja innostuu oppimisesta ja eteenpäin menemisestä. Ja kannatella perhettä jaksamaan ja luomaan uskoa siihen tulevaisuuteen, että kaikki menee hyvin ja onnistuu.

Yhteinen matka ja side.

Omaohjaaja toimii yhteisen matkan aikana lapselle roolimallina, joka on tarjonnut lapselle aina tukensa. Omaohjaaja vastaa itsenäistymisprosessista ja sen etenemisestä. Omaohjaaja huolehtii yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tiiviissä yhteistyössä lasta koskevien viimeisten palaverien sisällöstä. Omaohjaaja huolehtii mahdollisen jälkihuollon mukaan ottamisesta lapsen asioihin.

Olla linkkinä siinä välissä, kun lapsi ensimmäistä kertaa tapaa mahdollisia jälkihuollon työntekijöitä tai muita hänen elämässään olevia.

Omaohjaaja osoittaa lapselle hänen oppimiaan taitoja ja antaa lapselle käyttäytymismallin, jossa on lupa kokeilla, harjoitella sekä löytää uusia tapoja toimia ja selviytyä uusista tilanteista. Omaohjaajan kanssa lapsi voi esimerkiksi harjoitella budjetointia Excel-sovellukseen, kartoittaa mielialan arvioinnin mahdollisuuksia sekä harjoitella kalenterin täyttämistä arjen tukemisessa. Samaan aikaan omaohjaaja tietoisesti tekee itsenäistymisprosessin aikana erotyöskentelyä. Erotyöskentelyssä tilanteen sanoittaminen on tärkeässä roolissa. Lisäksi omaohjaaja voi saada osakseen vahvoja tunnereaktioita. Lapsi kokee muutoksen yksiköstä muuttamisen lisäksi omaohjaajasuhteessa, mikä voi

näkyä ilona tai vastaavasti suurena haikeutena. Oman itsenäisen elämän harjoittelu on jännittävää aikaa jokaiselle itsenäistyvälle lapselle niin laitoksissa kuin kotona asuessa.

Ihanteellisessa kohdassa ohjaajien rooli ei välttämättä kokonaan katoaisi, vaikka sitten nuori sitten meiltä itsenäistyisi. Se on ollut vuosien varrella mukava huomata, että olemme ammatillisia toki, mutta myös ihmisiä. Ei se siihen pääty!

Itsenäistyminen on prosessina suorituskeskeisempää verrattuna sijoituksen seuraamiseen, sillä itsenäistymisessä edetään polkumaisesti seuraavaan tavoiteltavaan etappiin.

Itsenäistymisprosessissa seurataan, voiko lapsi hoitaa omia asioitaan ja mikäli voi, niin kuinka itsenäisesti, tarjoten tarvittaessa riittävää tukea hänelle. Ohjaajan on hyvä sanoittaa lapselle selkeästi tämän oppimia taitoja. Tämän lisäksi nähdään konkreettisesti, mihin arjen asioihin lapsi kaipaa lisää tukea ja harjoittelua. Lapsi voi kokea suorituskeskeisyyden epäonnistumisena, minkä myötä omaohjaajan rooli onnistumisista muistuttajana nousee tärkeäksi. Omaohjaajan pitää kyetä kertomaan lapselle, miten taitoja on aikaisemmin jo harjoitettu ja uudessa elämäntilanteessa taitojen harjoittelun lopputulos konkretisoituu syy-seuraussuhteen myötä. Lapselle annetaan mahdollisuus oivaltaa, kuinka harjoitellut taidot ovat toisiinsa sidoksissa.

Omien siipien kokeilemisen.

Välttämättä jokainen lapsi ei ole itsenäistymisen kynnyksellä valmis ottamaan itsenäistymisharjoitteita vastaan, sillä trauman hidastaman toimintakyvyn ylläpitäminen vie heidän kaikki voimansa. Tällöin itsenäistymisaskeloiden voimavarat ovat menneet arjessa selviämiseen. Tällöin olisi tärkeää saada lapselle jälkihuollon mahdollinen asiakkuus ja muiden ammattilaisten tukiverkoston rakentuminen asumisyksiköstä muuttamisen jälkeen. Ihanteellista olisi lapsen läheisverkoston jatkuva yhteistyö asumisyksikön kanssa kasvatuskumppaneina ja erityisesti uuden elämän tilanteen edessä. Lopulta kaikki nivoutuvat yhteen itsenäistymisessä.

8 Yhteenveto

Opinnäytetyöni pohdintaosuudessa reflektoin työn toiminnallisen tuotoksen osuutta sekä omaa oppimistani prosessin aikana. Pohdinnassa paneudun opinnäytetyöprosessiin ja kerron mitä kaikkea on työstön aikana pyritty huomioimaan. Pohdinnassa tuon esille jatkotyöstöehdotuksia sekä kiinnostavia aiheita tutkittavaksi. Opinnäytetyön tilaaja Yksikkö X:n työryhmän palaute huoneentaululle oli hyvä.

8.1 Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos

Kerätyn aineiston litteroinnin ja laadullisen sisältöanalysoinnin jälkeen voidaan todeta, että ohjaajalla on monta asiaa huomioitavana tukiessaan lapsen itsenäistymistä.

Itsenäistymisharjoittelu alkaa lapsella heti sijoitukseen tultaessa ja kulkee sijoituksen muun arvioinnin rinnalla. Itsenäistymistä voi tapahtua kotiin, omaan asuntoon tai tuetumpaan asumismuotoon. Itsenäistymisessä huomioidaan lapsen tuen tarve, haasteet ja oma taitotaso ottaa asioita vastaan. Välillä lapsen voimavarat keskittyvät sen hetkisen arjen elämiseen ja haasteista selviytymiseen, jolloin itsenäistymisharjoitteita ei päästä samalla tavalla aloittamaan. Itsenäistymiseen tarvittavia taitoja kumminkin harjoitellaan päivittäin, jokaisessa lapsen kohtaamisessa ja systemaattisemmin viimeisenä vuotena. Viimeisenä vuotena korostuu tavoitteellisemmat ja suorituskeskeisemmät itsenäistymistä tukevat harjoitteet. Yhtä toimivaa ja oikeaa harjoitetta ei ole vaan harjoiteltavat asiat määräytyvät lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Lapsen lähiverkoston kanssa on hyvä tehdä sijoituksen aikana yhteistyötä kasvatuskumppaneina, sillä lähiverkostosta lapsi saa voimavaroja. Lapsen itsenäistyminen on lähiverkostolle merkityksellinen asia ja muutos, johon myös he voivat kaivata tukea. Omilleen muuttaessa lapsi kaipaa monia taitoja arkiseen elämäänsä. Erityisesti talouteen liittyvät asiat vaativat pidempää harjoittelua. Lisäksi lapsen pitää selvittää arkisista asioista kuten ruuan valmistuksesta, kodinhoidosta sekä sen huollosta, omasta terveydestään ja hygieniasta huolehtimisesta. Lapsella pitää olla nuorena aikuisena tieto mistä hän saa apua ja mahdollinen tukiverkotorakenne pitäisi rakentaa ajoissa. Nuorelle aikuiselle on tärkeä luoda kokemus, että hän pärjää omilla valmiuksillaan ja avunpyytäminen on edelleen sallittua. Omaohjaaja pääsee itsenäistymisprosessin aikana sanoittamaan lapselle mitä hän on jo harjoitellut ja mitä hän jo osaa. Sanoittaminen auttaa lasta huomaamaan ja oivaltamaan omat voimavaransa ja jo opitut taitonsa.

Omaohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa korostuu varsinkin viimeisenä vuotena. Lapsi on alusta asti saanut omaohjaajastaan rinnalla kulkijan, joka saattaa hänet itsenäistymisen myötä nuoren aikuisen elämään. Omaohjaaja toimii lapsen tukena ja roolimallina auttaen lasta kokeilemaan, harjoittelemaan ja oivaltamaan uusia keinoja, jotka auttavat omien valmiuksien lisäämisessä. Omaohjaaja rakentaa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tulevalle nuorelle aikuiselle tukiverkostoa. Jälkihuollon asiakkuus on lapselle vapaaehtoista. Jos lapsi haluaa jälkihuollon palvelut osaksi tukiverkostoaan, aloitetaan jälkihuollon kanssa työskentely yleensä noin puoli vuotta aikaisemmin. Tällöin omaohjaaja toimii tarvittaessa lapsen äänenä sanoittaen lapsen arkea ja mahdollisia haasteita.

Samaan aikaan omaohjaaja tietoisesti tekee lapsen kanssa erotyöskentelyä. Omaohjaaja saattaa lapsen nuoren aikuisuuden maailmaan. Ihanteellisessa tilanteessa omaohjaajasuhde voi lapsen halutessa jäädä muuton jälkeenkin elämään, mutta suhteen sisältö muuttuu. Yhteinen matka ja side nivottaa lopulta kaiken lapselle yhteen.

Laadullisen sisältöanalysoinnin johtopäätösten pohjalta laadittiin selkeät ja ytimekkäät ohjeet yksikkö X:n ohjaajille. Ulkoasusta pyrittiin tekemään lämminhenkinen. Ohjeiden oli tarkoitus olla muistilistamainen huoneentaulu, josta ohjaaja voi niitä tarkastella.

Huoneentaulu tehtiin graafisen suunnittelun verkkotyökalu Canvalla. Huoneentaulua voidaan tulevaisuudessa hyödyntää myös uusien ohjaajien perehdytyksessä.

Huoneentaulu löytyy liitteestä 5 sisältäen seuraavat ohjeistukset:

- Muista, että jokainen lapsi on yksilö, jolla on omat haasteensa ja tarpeensa. Lasta autetaan ja tuetaan kokeilemaan, harjoittelemaan sekä oivaltamaan uusia taitoja sekä keinoja omassa arjessaan.
- Itsenäistyminen prosessina alkaa lapsen sijoituksen myötä ja itsenäistymistä arvioidaan koko sijoituksen ajan rinnakkain asiakkuuden tavoitteiden tarkastelun kanssa. Itsenäistymistä tapahtuu jokaisessa vuorovaikutustilanteessa lapsen arjessa.
- Omaohjaajan rooli lapsen rinnalla kulkijana on merkittävä. Kyseessä on yhteinen matka, joka vahvistaa lapsen ja omaohjaajan sidettä. Omaohjaaja antaa lapselle tukensa ja toimii roolimallina lapselle koko sijoituksen ajan. Omaohjaaja vastaa asumisyksikön puolelta lapsen itsenäistymisestä.
- Lapsi voi itsenäistyä takaisin kotiin, tuettuun asumiseen tai omaan asuntoon.
- Jälkihuollon kanssa työskentely aloitetaan noin puoli vuotta aikaisemmin, jos lapsi niin toivoo. Tällöin omaohjaaja toimii tarvittaessa palavereissa lapsen lisä-äänenä suunniteltaessa lapsen tulevaisuutta peilaten tietämystä elettyyn yhteiseen aikaan.
- Itsenäistymisharjoittelu muuttuu viimeisen vuoden aikana suorituskeskeisemmäksi, jotta sitä voidaan paremmin seurata. Yksittäisiä ja ainoita oikeita harjoitteita ei ole. Tärkeitä itsenäistymistaitoja ovat: talousasiat, ruoanvalmistus, kodinhoidon ja -huollon osaaminen sekä omasta terveydestä ja hygieniasta huolehtiminen. Lapsen pitää myös tietää, mistä tulee jatkossa saamaan apua.
- Omaohjaajan velvollisuus on muistuttaa lasta jo opituista taidoista ja sanoittaa itsenäistymisprosessin etenemistä konkreettiseen muotoon. Arkiset asiat sekä asioiden harjoittelu nivoutuvat lopulta yhteen.
- Omaohjaaja saattaa lapsen nuoren aikuisen maailmaan. Itsenäistymiseen kuuluu osana erotyöskentely ohjaajista sekä asumisyksiköstä. Ihanteellisessa tilanteessa omaohjaajasuhde voi lapsen halutessa jäädä muuton jälkeenkin elämään, mutta suhteen sisältö muuttuu.

8.2 Pohdinta

Ennen tutkimuksen aloittamista tutustuin tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan ohjeisiin tutkimuseettikan huomioimisesta sekä laadun varmistamisesta. Hämeen ammattikorkeakoulu on sitoutunut ohjaamaan opinnäytetyöprosessissa ammattialan eettisiä tutkimusohjeistuksia. Tämän myötä prosessissa oli sujuvampaa edetä.

Opinnäytetyön tutkimuksen saatu tieto on yleistettävää, mutta sidonnainen haastateltavien työuraan, jolloin vastaukset ovat näytteitä aiheista ja heidän totuudestaan. Reliabiliteetin näkökulmasta opinnäytetyöni sellaisenaan ei ole toistettavissa, sillä haastateltavat ihmiset vastaisivat toisella kerralla todennäköisesti haastatteluissa hieman eri tavoilla.

Haastateltavien lähtökohdat haastatteluun myös vaihtuvat. Tutkimus voitaisiin kumminkin tarvittaessa toistaa samoilla haastattelukysymyksillä samoilla henkilöillä tai uusilla haastateltavilla lisäten työn vahvistavuutta sinällään itsenäistymisilmiön ympärillä.

Tutkijana vahvistin moninäkökulmaisella kirjallisuudella sekä aineistonkeruulla tutkimuksen luotettavuutta lisäten sisäistä validiteettia. Haasteeksi nousi subjektiivinen tutkimuksen tarkastelu, sillä työskentelin itse lastensuojelussa opinnäytetyön prosessin aikana, jolloin haastattelutilanteessa oli ajoittain vaikeus maltaa kuunnella haastateltavien vastauksia, sillä aiheesta olisi ollut mielenkiintoista keskustella ammattilaisten kesken. Työskentelyni auttoi sitoutumaan prosessiin ja omat kokemukseni mahdollistivat ammatillista lähtökohdista tapahtuvan työskentelyn. Tutkimustani paransi yksityiskohtainen alan tarkastelu ja itsenäistymisilmiön kartoittamista varten työelämälähtöiset haastattelukysymykset.

Kiinnitin tutkijana haastatteluissa erityisesti huomiota subjektiivisena pysymiseen, jotta tulos ei muuttuisi oman kokemusteni ja ajatuksieni mukaan. Haasteen tietoinen tunnistaminen auttoi asennoitumaan haastattelutilanteeseen tutkijan roolissa. Halusin tietoisesti lähettää haastattelujen litteroinnit haastateltaville salatulla sähköpostilla, jotta heillä oli mahdollisuus varmistua, että olin ymmärtänyt heidän sanomansa oikein. Näin lisäsin työn reliabiliteettia vähentäen oman tulkinnan varaa.

Opinnäytetyöni johtopäätöksiä ja tuotosta voidaan jatkojalostaa myös myöhemmin. Tilaaja voi selvittää ensi kerralla lasten näkökulmasta itsenäistymistä ilmiönä heidän kokemanaan. Tutkimustietoa voidaan suhteuttaa koko lastensuojelun työkentälle. Lastensuojelun asumisyksiköt voivat halutessaan työskennellä opinnäytetyöni tuotoksen myötä omien lasten parissa tai jatkotyöstää prosessin tuotosta eteenpäin omissa kehitystyöskentelyissä, sillä opinnäytetyön tieto on siirrettävissä.

Opinnäytetyötä tehdessäni pohdin, että tulevaisuudessa olisi hyvä olla keinot harjoitella itsenäistä asumista esimerkiksi mahdollisen itsenäistymisasunnon avulla tai itsenäistymisen tukemista varten tehdyllä työmenetelmäkansiolla. Tällöin pohdinnassa voisi olla myös yksinäisyyden sekä hiljaisuuden harjoittelu nykyaikaisesti lastensuojelulakiin peilaten. Ajattelen myös, että olisi kiinnostavaa lukea tulevaisuudessa selvitystä, miten itsenäistymisen tukeminen konkreettisesti eroaa, kun tiedetään, itsenäistyykö lapsi omilleen vai tuettuun asumiseen.

Olen itse opinnäytetyöprosessiini tyytyväinen, sillä koen onnistuneeni vastaamaan asetettuun tutkimuskysymykseen. Irlannissa toteutettu vertaisryhmätutkimus (Kilkenny, 2012), joka esitettiin alaluvussa 3.3., tuo esille sen, että itsenäistyminen on ajaton ilmiö. Opinnäytetyön tietoperustan sisältö auttoi laatimaan esitetyt teemahaastattelukysymykset. Lisäksi kerätty tietoperusta tuki aikaisempien tutkimusten sekä toissijaistenlähteiden samankaltaisuuden myötä tutkimusprossin tuotosta. Yksikön työelämälähtöisten toiveiden huomioiminen ja selkeä konkreettinen huoneentaulutuotos saivat hyvän ja toivotun vastaanoton asumisyksikön X:n työyhteisöltä. Työryhmä koki, että huoneentaulu tukee heidän työskentelyänsä itsenäistyvien lasten parissa.

Lähteet

- Bardy, M. & Heino, T. (2013). *Lastensuojelun ytimissä* (4. uud. p.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Henriksson, J. (2015). *Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello* [opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015120719649>
- Jussila, H. & Ailoranta, A. (2024). Vaikuttava traumatietoinen kuntouttava työ lastensuojelun avohuollossa. Teoksessa A. Ailoranta, S. Isosävi, M. Ruismäki & S. Kaunisto (toim.), *Traumatisoituminen ja perhesuhteet* (ss. 318–335). Traumaterapiakeskus.
- Kananen, J. (2008). *Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kilkenny, M. (2012). *The Transition to Adulthood and Independence; a Study of Young People Leaving Residential Care*. Technological University Dublin.
<https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=appamas>
- Kluukeri, R. (2024). *Itsenäistyvän nuoren opas tulevaisuuteen* [opinnäytetyö, Lapin AMK].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024103027074>
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leskelä, M. (2015). ”Sossut pelasti mun hengen”. *Narratiivinen tutkimus lastensuojelun asiakkaiden kokemuksista*. [YAMK opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201504265040>
- Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet (3. uudistettu painos)*. International Methelp.
- Nieminen, P., Mellenius, N. & Vuohijoki, S. (2024). Lapsen emotionaalisen turvallisuuden tukeminen sijoitustilanteissa. Teoksessa A. Ailoranta, S. Isosävi, M. Ruismäki & S. Kaunisto (toim.), *Traumatisoituminen ja perhesuhteet* (ss. 336–349). Traumaterapiakeskus.
- Pukkio, S., Hipp, T. & Barkman, J. (2016). *Mikä jälki jää?: Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. Lastensuojelun keskusliitto.
- Reito, L. (2023). *Kulje rinnalla, auta eteenpäin ja osoita, että välität -mitä nuoret kertovat jälkihuollosta ja toivovat sen tulevaisuudelta?* Aspa. Lapsistrategia. https://www.aspa.fi/wp-content/uploads/2023/05/Lapsistrategia_jalkihuoltoselvitys.pdf
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). *Haastattelun analyysi (3. uud. p.)*. Vastapaino.
- Saastamoinen, K. (2010). *Lapsen asema sijaishuollossa: Käsikirja arjen toimintaan*. Edita Publishing Oy.
- Sinkkonen, J. (2010). *Nuoruusikä*. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (2015). *Lapsi uusissa oloissa: Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2024). *Lastensuojelu*. <https://stm.fi/lastensuojelu>
- Suomen kestävän kehityksen toimikunta. (2025). *Mikä on kestävä kehitys?*
<https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys-ja-agenda2030>

- Suomen mielenterveys ry. (2024). *Mitä ovat neuropsykiatriset häiriöt?* <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/lapset-ja-nuoret/neuropsykiatriset-hairiot/neuropsykiatriset-hairiot/>
- Söderholm, A. & Kivitiie-Kallio, S. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu* (2. uud. p.). Duodecim.
- Tahkokallio, K. & Laitinen, A. (2018). *Uskalla olla lapsellesi aikuinen: Kuinka kasvatat lapsistasi onnellisia ja tasapainoisia*. Minerva Kustannus Oy.
- THL. (2024). *Lastensuojelun jälkihuollon seuranta*. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lastensuojelun-jalkihuollon-seuranta>
- THL. (2024). *Tilastoraportti 19/2024*. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>
- Timonen-Kallio, E., Pelander, T., ammattikorkeakoulu, T. & Sciences, T. U. o. A. (2012). *Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla*. Turun ammattikorkeakoulu.
- Tulilatva, T. (2022). *"Koit ny pärjää!"*. Itsenäistymistä tukevan työkirjan kehittäminen lastensuojelun sijaishuoltoon. [YAMK opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkea koulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022121930783>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta, (2024). *Hyvä tieteellinen käytäntö* (HTK). <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>
- Vuori, J. (2025). *Laadullinen sisältöanalyysi*. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Liite 1 Aineistohallintasuunnitelma**OPINNÄYTETYÖN AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA****1 Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys**

Tulen opinnäyttyössäni keräämään tutkimusaineistoa puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tulen haastattelemaan kahta lastensuojelussa työskentelevää ohjaajaa sovitusti. Ohjaajilta on saatu suullinen lupautuminen haastatteluihin ennen opinnäytetyön prosessia. Tämän myötä opinnäytetyöprosessi on saatu aloitettua. Tutkimusmateriaalin keräämistä varten olen lähettänyt haastateltaville kutsut haastatteluun sekä kirjallisen luvan heidän henkilötietojensa keräämiseen. Haastateltavilla on tutkimusprosessin aikana lupa perääntyä haastatteluista. Siihen asti kerättyä tietoa on oikeus käyttää, jos ei muuten sovita.

Haastattelut suoritetaan rauhallisessa paikassa ilman muita osapuolia, jolloin taltioin keskustelun Zoom-sovelluksen puhelussa. Prosessin aikana yksikön tai ohjaajien nimiä ei tulla lausumaan, jotta henkilöt tai yksikkö ei ole tunnistettavissa tai yhdistettävissä toisiinsa.

Tallenteet säilytetään salasanalla varustetulla henkilökohtaisella tietokoneellani. Yleispiirteittäin litteroitu materiaalin lähetetään oikolukuun haastateltaville salatulla sähköpostilla, jotta validiteetti kerätyssä materiaalissa säilyy muuttumattomana. Oikoluvun jälkeen materiaali siirretään varsinaiseen opinnäytetyön pohjaani. Litteroitu materiaali, omasta haastattelusta voi jäädä haastateltavalle talteen heidän oman harkintansa mukaisesti, sillä teksti käsittelee heitä itseään. Opinnäytetyössä pyritään saatu materiaali kirjoittamaan niin, ettei niistä huomaa kumpi ohjaaja on asian sanonut, jotta tunnistettavuus pienenisi.

2 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Lastensuojelun asumisyksikön yksityisyyden ja tietosuojan huomiseksi, en tule haastattelijoilta keräämään tietoisesti henkilötietoja. Haastattelujen yhteydessä henkilötieto on haastateltavien ääni haastattelu tilanteessa. Epäsuorasti henkilötietoihin lukeutuu myös heidän kokemusasiantuntijuutensa, joka voi pitää sisällään heidän koulutus taustansa sekä urapolkunsu tai mahdolliset esimerkit asiakkaista. Haastattelut äänitetään ja tallennetaan litterointia varten. Litteroitumateriaali säilytetään henkilökohtaisella tietokoneellani vahvan salasanan takana. Litteroitumateriaali tuhotaan vuoden päästä. Perustan tiedon käsittelyni tietosuojailmoitukseen, joka löytyy liitteestä 1.

3 Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyöni aineisto prosessissa kerätty materiaali jää minulle. Valmis opinnäytetyöni siirtyy tilaajalleni ja sitä kautta arjen työskentelyyn. Opinnäytetyöni aineisto tullaan julkaisemaan Hämeen ammattikorkeakoulujen sivulla sekä Theseuksessa.

4 Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyöni tutkimusaineistoa ei hyödynnetä jatkokäyttöön. Säilytän aineistoa turvallisesti vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä eteenpäin. Tarvittaessa tulokset voidaan varmistaa, siten aineistosta. Vuoden jälkeen sitoudun tuhomaan aineiston tallennukset tietoturvalisesti.

Liite 2 Tietosuojailmoitus

TIETOSUOJAILMOITUS (1/5)

Tietosuojailmoitus: Aikuisjohtoinen itsenäistyminen lastensuojelun asumisyksikössä

18.12.2024

1. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tämän tietosuojailmoituksen tarkoituksena on antaa EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen edellyttämät tiedot Mari Lehmuskannan opinnäytetyön tutkimuksessa käsiteltävistä henkilötiedoista sekä mistä henkilötiedot ovat peräisin ja miten niitä käytetään tutkimuksessa.

Opinnäytetyön tutkimuksessa selvitetään, miten ohjaaja voi parantaa lapsen valmiuksia omaan itsenäistymiseen. Tutkimuksen tulosta hyödynnetään asumisyksikön toiminnassa ja sen kehittämisessä.

Tutkimuksessa kerätään tietoa teemahaastattelulla joko kasvokkain tai Zoom– sovelluksen puheluilla. Haastattelut litteroidaan äänitteestä. Tutkimusaineisto tuhoetaan vuosi opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Opinnäytetyötä ohjaa Salla Rinta-Paavola [<https://www.hamk.fi/yhteys/salla-rinta-paavola/>].

Tutkimuksen kesto: 15.11.2024-31.3.2025

Kyseessä on kertaluontoinen tutkimus.

2. Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa

Mari Lehmuskanta

sähköpostiosoite: mari.lehmuskanta@student.hamk.fi

3. Tutkimuksen suorittajat

Mari Lehmuskanta

4. Käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietojen käsittelyperusteena on suullinen tai kirjallinen suostumus.

5. Henkilötietosisältö ja säilytysajat

Tutkimuksessa kerätään seuraavat tiedot:

- Haastateltavien ääni ja mahdollinen videokuva, joka äänitetään
- Heidän työhistoriaansa
- Heidän mahdolliset esimerkkinsä työskentelystä

Tutkimuksessa ei lähtökohtaisesti kerätä arkaluonteisia henkilötietoja. Tutkimuksen myötä lähetetyt sähköpostit poistetaan prosessin jälkeen.

Säilytän tutkimusaineistoa vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä, jotta opinnäytetyön tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa. Tämän jälkeen kaikki aineistot tuhotaan.

6. Rekisteröidyt

Rekisteröityinä ovat:

- Tutkimukseen osallistuvat haastateltavat

7. Rekisterin tietolähteet

Opinnäytetyön tutkimukseen osallistuvat haastateltavat

8. Henkilötietojen vastaanottajat

Henkilötietoja ei luovuteta ulkopuolisille. Henkilötietojen vastaanottajia ovat:

- Haastatteluaineiston keräämisessä käytettävä palvelu on Zoom-sovellus, josta keskustelu äänitetään.
- Aineiston tallennuspaikkana on tutkijan henkilökohtainen salasanallinen tietokone.

9. Rekisterin suojauksen periaatteet

Henkilötietoihin sovelletaan seuraavia suojaustoimia:

- A) Manuaaliset aineistot: Tutkimuksen manuaalista aineistoa ovat kasvokkain tehtävien haastatteluiden suostumuslomakkeet, joita säilytetään tietoturvallisesti lukitussa kaapissa.
- B) Sähköiset aineistot: Verkkovälitteisesti tehdyt haastattelut toteutetaan Zoom-sovelluksen puhelun avulla. Kasvokkain tehdyt haastattelut äänitetään samalla tavalla. Sähköisen aineiston keräämisen palveluihin tutkimuksen tekijällä on henkilökohtaiset käyttäjätunnukset. Muu mahdollisesti tarvittava käsittely tehdään HAMKin tietojen luokitteluohjeen mukaisilla välineillä. Kerätty aineisto anonymisoidaan ennen analysointia, mikäli mahdollista. Muussa tapauksessa tutkittaviin viittaavat suorat ja vahvat epäsuorat henkilötiedot poistetaan.

10. Rekisterinpitäjä

Mari Lehmuskanta

sähköpostiosoite: mari.lehmuskanta@student.hamk.fi

11. Automaattinen päätöksenteko

Rekisterissä ei tehdä automaattista päätöksentekoa.

12. Tietojen siirto EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä EU:n tai ETA:n ulkopuolelle.

13. Rekisteröidyn oikeudet ja niiden rajoittaminen

EU:n yleinen tietosuojasäätös (2016/679) antaa rekisteröidylle seuraavat oikeudet:

-Oikeus peruuttaa suostumus

Haastateltavilla on oikeus peruuttaa suostumuksensa haastatteluun. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta ennen suostumuksen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen. (Artikla 7.)

-Oikeus saada pääsy tietoihinsa

Rekisteröidyllä on oikeus saada rekisterinpitäjältä vahvistus siitä, käsitellään häntä koskevia henkilötietoja.

Rekisteröidyllä on oikeus saada pääsy tietoihinsa. Tarkastusoikeudesta voidaan periä maksu tai siitä voidaan

kieltäytyä, jos pyynnöt ovat ilmeisen perusteettomia tai kohtuuttomia, erityisesti jos niitä esitetään toistuvasti.
(Artikla 12 ja artikla 15.)

-Oikeus tietojen oikaisemiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia rekisterissä olevan virheellisen tiedon oikaisemista (artikla 16). Korjaamispyyntö tehdään kirjallisesti. Joissain tietojärjestelmissä henkilö pystyy myös itse korjaamaan omat tietonsa.

-Oikeus tietojen poistamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia henkilötietojensa poistamista, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 17):

- Henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
- Rekisteröity peruuttaa suostumuksen, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta
- Rekisteröity vastustaa käsittelyä eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä (artikla 21)
- Henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti
- Henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi;

Rekisteröidyllä kuitenkin ei ole oikeutta tietojen poistamiseen tutkimuksissa, mikäli tietojen poistaminen todennäköisesti estää kyseisen käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

-Oikeus käsittelyn rajoittamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus käsittelyn rajoittamiseen, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 18):

- Rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa rekisterinpitäjä voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden
- Käsittely on lainvastaista ja rekisteröity vastustaa henkilötietojen poistamista ja vaatii sen sijaan niiden käytön rajoittamista
- Rekisterinpitäjä ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta rekisteröity tarvitsee niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi
- Rekisteröity on vastustanut henkilötietojen käsittelyä artikla 21 kohdan nojalla odotettaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeutetut perusteet rekisteröidyn perusteet.

-Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen

Rekisteröidyllä on oikeus saada koneluettavassa muodossa häntä koskevat henkilötiedot, jotka hän on rekisterinpitäjälle toimittanut, mikäli käsittely perustuu suostumukseen ja käsittely tapahtuu automaattisesti.
(Artikla 20.)

-Pyyntö näiden oikeuksien käyttämiseen osoitetaan:

Mari Lehmuskanta

sähköposti: mari.lehmuskanta@student.hamk.fi

-Oikeus tehdä valitus

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistolle. Lisätietoja <https://tietosuoja.fi/>.

Liite 3 Haastateltaville lähetetty saatekirje

Hei haastateltavat

Opiskelen Hämeen ammattikoulussa muuntoryhmässä sosionomitutkintoa. Tulen opinnäytetyössäni selvittämään, kuinka lastensuojeluyksikössä ohjaajat voivat tukea lasta omaan itsenäistymiseen. Tässä yhteydessä itsenäistyvä lapsi on rajattu tarkoittamaan 17-vuotiasta, joka muuttaa yksiköstä pois 18-vuotissyntymäpäivänä. Tutkimuskysymykseni ilmiön selvittämiseksi on: ” Miten parantaa ohjaajana lasten valmiuksia omaan itsenäistymiseen yksikössä?”.

Kutsun teidät teemahaastatteluun vastaamaan kysymyksiin, jotta itsenäistymis- ilmiöstä saataisiin asiantuntijoiden näkökulmasta ymmärrystä. Teemahaastattelun keskustelu taltioidaan Zoom-puhelun avulla Hämeen ammattikorkeakoulun palvelimelle. Taltioinnit tullaan litteroimaan yleisesti kirjalliseen muotoon opinnäytetyöhön, poistaen myös puhekielelliset ilmaisut tai murteet. Tulen lähettämään teille haastattelujen litteroinnit oikolukua varten, jolla varmistan, että olen ymmärtänyt kertomanne asiat niin, miten ne oli tarkoitettu. Tulen analysoimaan litteroitua materiaalia opinnäytetyössäni. Analysoinnin pohjalta teen tilaajan yksikköön ohjaajille huoneentaulun työkaluksi itsenäistyvien lasten kanssa työskentelyyn. Tilaajan toiveen mukaisesti haastattelusta ei saa ilmetä yksikköä tai teidän nimiänne, jotta tunnistettavuus olisi mahdollisimman pieni.

Ennen opinnäytetyöni prosessin alkua on suullisesti sovittu, että voin haastatella teitä kasvokkain tai Zoom-puheluissa. Haastattelut suoritetaan Zoom-puheluissa ja aikaa pitää varata noin tunnin verran. Haastattelut toteutetaan 9.1.-16.1.2025 aikana. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja teillä on oikeus aina keskeyttää osallistuminen. Ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voin kuitenkin käyttää opinnäytetyössäni, elleimme sovi muuta. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Haastatteluun on saatu Hämeen ammattikorkeakoulusta asianmukainen lupa. Opinnäytetyötäni ohjaa Salla Rinta-Paavola [<https://www.hamk.fi/yhteys/salla-rinta-paavola/>]. Opinnäytetyön henkilötietojen käsittely kuvataan tietosuojailmoituksessa, joka on lähetetty myös teille osana aineistohallintasuunnitelmaa.

Mikäli sinulla on kysyttävää haastatteluihin tai opinnäytetyöhön liittyen, vastaan mielelläni sähköpostia käyttäen, jonka olen antanut suullisen lupautumisen yhteydessä.

Tässä kysymykset:

1. Mitkä ovat tärkeimmät asiat ohjaajalle, jotka tulee huomioida ohjatessaan itsenäistyvää lasta?
2. Mitkä ovat ne itsenäistymisharjoitteet, joiden koet ohjaajana edesauttavan itsenäistymistä?
3. Miten kuvaillet ohjaajan roolia lapsen itsenäistymisen tukemisessa?

Mikäli sinulla on kysyttävää haastatteluihin tai opinnäytetyöhön liittyen, vastaan mielelläni.

Kiitos osallistumisestasi! Terveisin: Mari Lehmuskanta

Liite 4 Haastateltaville lähetetty suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistumisestaSuostumus opinnäytetyöhön
osallistumisesta

1.1.2025

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISESTA**Aikuisjohtoinen itsenäistyminen lastansuojelun asumisyksikössä****Mari Lehmuskanta**

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on selvittää, miten ohjaajat voivat tukea lapsen omaa itsenäistymistä.

Aineistohallintasuunnitelman liitteistä löytyy tietosuojailmoitus, johon pääsette itse tutustumaan lähetetyn materiaalin kautta.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja, että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän osallistumiseni tai peruutan suostumuksen, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyöaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön ja suostun vapaaehtoisesti haastateltavaksi.

Päivämäärä

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 5 Huoneentaulu

Muistilista ohjaajille itsenäistymisen tukemisesta:

-

Muista, että jokainen lapsi on yksilö, jolla on omat haasteensa ja tarpeensa. Lasta autetaan ja tuetaan kokeilemaan, harjoittelemaan sekä oivaltamaan uusia taitoja sekä keinoja omassa arjessaan.
-

Itsenäistyminen prosessina alkaa lapsen sijoituksen myötä ja itsenäistymistä arvioidaan koko sijoituksen ajan rinnakkain asiakkuuden tavoitteiden tarkastelun kanssa. Itsenäistymistä tapahtuu jokaisessa vuorovaikutustilanteessa lapsen arjessa.
-

Omaohjaajan rooli lapsen rinnalla kulkijana on merkittävä. Kyseessä on yhteinen matka, joka vahvistaa lapsen ja omaohjaajan sidettä. Omaohjaaja antaa lapselle tukensa ja toimii roolimallina lapselle koko sijoituksen ajan. Omaohjaaja vastaa asumisyksikön puolelta lapsen itsenäistymisestä.
-

Lapsi voi itsenäistyä takaisin kotiin, tuettuun asumiseen tai omaan asuntoon.
-

Jälkihuollon kanssa työskentely aloitetaan noin puoli vuotta aikaisemmin, jos lapsi niin toivoo. Tällöin omaohjaaja toimii tarvittaessa palaverissa lapsen lisä-äänenä suunniteltaessa lapsen tulevaisuutta peilaten tietämystä elettyyn yhteiseen aikaan.
-

Itsenäistymisharjoittelu muuttuu viimeisen vuoden aikana suorituskeskeisemmäksi, jotta sitä voidaan paremmin seurata. Yksittäisiä ja ainoita oikeita harjoitteita ei ole. Tärkeitä itsenäistymistaitoja ovat: talousasiat, ruoanvalmistus, kodinhoidon ja -huollon osaaminen sekä omasta terveydestä ja hygieniasta huolehtiminen. Lapsen pitää myös tietää, mistä tulee jatkossa saamaan apua.
-

Omaohjaajan velvollisuus on muistuttaa lasta jo opituista taidoista ja sanoittaa itsenäistymisprosessin etenemistä konkreettiseen muotoon. Arkiset asiat sekä asioiden harjoittelu nivoutuvat lopulta yhteen.
-

Omaohjaaja saattaa lapsen nuoren aikuisen maailmaan. Itsenäistymiseen kuuluu osana erotyöskentely ohjaajista sekä asumisyksiköstä. Ihanteellisessa tilanteessa omaohjaajasuhde voi lapsen halutessa jäädä muuton jälkeenkin elämään, mutta suhteen sisältö muuttuu.

